

3
FASTI
RADIVILIANI
GESTA
ILLVSTRISSIMÆ DOMVS
DVCVM
RADZIWIL
COMPENDIO CONTINENTES.

Auctore

ALBERTO WIIVK KOIALOWICZ SOC. IESV
*Sacræ Theologiæ Doctore, eiusdemq; in Vniuersitate
Vilnensi Ordinario Professore.*

V I L N Æ
Typis Academicis Soc. IESV. Anno Christi
M. DC. LIII.

John Stein

A D
Illustrissimum ac Excellentissimum
PRINCIPEM DOMINVM D.

IANUSSIUM RADZIWIŁ

Ducem in Birze & Dubinki, S. R. Imp:
Principem, Dominum in Neuel & Sie-
biez, Palatinum Vilnensem, Exercituum
M. D. L. Ducem Campestrum, Kasimi-
riensem, Borysouiensem, Kamene-
censem, Biltricensem, Seywiensens.
Vilkiensem, Loiouensem,
Retouiens: Lubecensem,

G V B E R N A T O R E M.

HISTORIÆ LITVANÆ im-
pari calamo nuper à me inchoata,
cum vltiores libros tardius, quàm
plerorumq₃ vota ferrent, prosequerer:
ad leniendam moræ intolerantiam, de
Compendio cogitare cœpi, Princeps Illustrissim^e. At quòd
illud

illud absolutius promere potuissem, quam Illustrissima
Tuae Domus fastis illigatum? Tot enim, tamq̃
varia, atq̃ ita ampla eius gesta sunt: ut nihil ferè
in reliqua Lituania Historia curiosissimus quisq̃ dignum
memoriâ repererit, in cuius partem Duces R A D I V I
L I non venerint. Quemadmodum verò in trium-
phali Domo Celsitudinis Tuae, Compendium Historia Li-
tuanae, ne inuidus quidem non videat: ita in Te ipso,
Illustrissime Princeps, vniuersa Domus, Meritorum
Honorumq̃ agnoscimus Compendium: quod ego huius
leuidentis opella oblatione veneror. Dedissent vi-
nam Superi, ne antequàm Palatinatûs Tui Principem
Vrbem Vilnam auspiciò ingredereris, Vniuersitas Vil-
nenfis, ob contagij pericula dilapsa fuisset! De-
monstrâset proculdubio Orbi suâ facundiâ, quantâ hæc
sit Ilias, quam exigua mea facultas, velut nucleo,
compendio in arctum egit. Sed quod magnum infor-
tunium nostrum est: iniquitas temporis eripuit, hanc
obsequij debitam materiem. Nihilominus Illustrissi-
me Princeps, etiam in eâ, proni in Te affectus
officia non desideraueris: si me, eius vice hoc
exiguo opusculo, Tui Palatinatus Auspicia veneran-
tem, non repuleris.

Illustrissimæ Celsitudinis Tuae

Cliens

A. W. K. S. I. S. Th D.

FASTI RADIVILIANI

Augustum Radiuilio-
rum genus, longè al-
tiùs repetendum est,
quàm nomen ipsum
ferat. Ita enim olim mos Lituanor-
um ferebat: vt, siue quòd virtutis
potiùs, quàm nominis successione,
auros referre mallent; siue quòd si-
bi quisque ad nomen solus satis esse
contenderet; filij nomina parentum
non retinerent, neque gentes cer-
tis appellationibus discriminaren-
tur. Eâ de causâ insuperabile pro-
pè negotium redditum est, nunc
Lituanas Familias ad primos ortus
reuocare. Tantùm damni attulit,
A belli

bellicosam illam gentem, ac pluri-
mum hostium triumphatricem neq;
litteras, neque scriptores domi ha-
buisset! Quamquam verò ex Rus-
sorum fastis aliqua depromi pos-
sint: ea tamen & pauca sunt & man-
ca, atq; ex his pleraq; ætati nostræ
propiora: reliqua, seniorum dun-
taxat narratione ad posteros trans-
missa. Inter hæc antiquitatis te-
nebras non tam exigua est Illustris-
simæ Domûs Radiuilianæ claritas;
vt mentis aciem, quâ veritas afful-
geat, intentiùs dispicientem, suo
fulgore non perstringat.

Narymundus è posteris Iulia-
ni Dorsprungi Dziewaltouię Ducis
gentis Centauri, Magnus Lituaniæ
Dux, Dowmandum fratrem Vcia-
næ Principem, domesticò scelere
irritatus, bello petatum ac victum
Patriâ

Patriâ eiecerat.^a Narimundo sub- 3
lato redijt ad scelera Dowmandus, ^{a 1281,}

Troidenum fratrem Narimundo
successorem datum, immissis per-
cussoribus vitâ ac Principatu exiit;
mox Patriæ bellû, nepotibus exci-
dium indixit. Ad eum nuncium Lau-
rus Troideni filius è religioso quo
se incluserat, claustro, ad arma pro-
diit, trucidatoq; in prælio suâ ma-
nu Dawmando, in Vitenem, cuius
insigni operâ, eo bellô vsus fuerat,
Magni Lituaniæ Ducis titulos trans-
tulit. Tot, tantisque domesticis
cladibus ereptus operâ nutricis in-
fans Narimundi filius, sacrorum
Regi Kriue-kriueito traditus est.
Pontifex, ne tanti sanguinis infan-
tem incertis noui Principis affecti-
bus permetteret, atq; ad aras secu-
rius educare posset, à Superis se

monitum comminiscitur. Natu
jam grandi maturè de successore
cogitandum , quem astrorum , ac
religionum peritiâ à puero imbue-
ret : neq; alium deligendum , quàm
quem Superi designâssent , in syluis
Deorũ nutu latentem. Id cõmen-
tum cùm apud Principem, fidem re-
perisset ; puerum decentibus cunis
inclusum , ad eam sylvarum partem
quâ Princeps ad venationem iturus
sperabatur , exponi curavit. In-
uentus itaque est ab ipso Vitene
puer , & vernaculâ linguâ à nido ,
Lizdeico dictus : mox Pontificis
educationi commendatus. Cùm
capacem institutionis ætatem atti-
gisset , astrorum patriarumque reli-
gionum peritiâ apprimè eruditum ,
primùm sibi Successorem, Regemq;
sacrorũ Lizdeiconem inauguravit ,
tum morti proximus fabulam

Principi aperuit. Vitenes re
compertâ Lizdeiconem Narimun-
diadam, Troideni (cuius benefi-
cij in eam magnitudinem creue-
rat) nepotem, enixiùs colere cœ-
pit, atq; vt Fortunam eius fangu-
ni debitam, sed fatorum vi sibi de-
latam, cum eo partiri videretur, fi-
liâ suâ ei elocata, generum voluit.
Hic deinde Lizdeico Gedimino
Magno Duci Lituaniæ Vitenis filio
Vilnæ Arcis ac Urbis, eô quô sita est ^{a 1321.}
locô, condendæ, auctor fuit. Re-
liquit filium Wirfzylonem, Olger-
do coætaneum. Cùm igitur Syr-
putius nepos Lizdeiconis Iagelo-
nia tempora attigerit, eundem cen-
seo esse, qui sacris Christianis ini-
tius, Cristinus est nuncupatus,
Magni Ducatûs Lituaniæ Cancel-
larius, & Vilnensis pro Principe
Gubernator, quod genus officij

nunc Palatinis competit. An verò
vel Lizdeico ab ædificandæ Vilnæ
consilio, Radiuili (Lituanò aut Rus-
so idioma, quod vtrumq; eâ tem-
pestate in Curia vigebat, & nomi-
ni congruit) agnomen fortitus fit,
aut eius proxima proles in vsu ha-
buerit, statuere nihil possum. Illud
tamen ex Lituanà Historia comper-
tum habeo; ante Hosticonis filium
Radiuilum, fuisse magnæ auctori-
tatis in Lituania viros, qui id agno-
minis vsurpârunt. Nam Iagelo-
ne necdum Christiano, per Magnū
Lituanæ Ducatum, Supremi Prin-
cipis locum obtinente, in expedi-
tione contra Polonos ad Zauicho-
stum susceptâ, Radziuili nomen
proditum lego. Fausto profectò
auspicio hoc nomen ei erat, qui
expeditione illâ præcipuus auctor
cele-

7
celebris victoriæ fuit : vt vel hinc
intelligeretur nomen hoc , Trium-
phorum sementem esse. Habe-
bat Iagelo ad latus fidum à Consi-
lijs Senatorem , fortem in rebus a-
gendis Legionis Tribunum, Radzi-
uilum : hic , quomodo exercitus
absq̃ue ponte , exundantem Vistu-
lam trajceret, quomodo Zauicho-
stum arx , absq̃; machinis bellicis,
expugnaretur ; consiliô , & exem-
plo , feliciter ostendit , ac perfecit.
Cùm deinde idem Iagelo ad Polo-
niæ Regnum euectus , ditionum,
gentisq̃; Lituanae cum Polona, in
vnam Rempubicam vnionem per-
petuis foederibus stabiliret : ^a ad ^a 1401.
prima huius Societatis rudimenta ,
publicis literis consignata , vt fir-
miora essent , nomen Radziuili ac-
cessit. Inter cæteros enim Princi-
pes

pes Viros, subscripsit illis pactis
 Woyszundus cum filio suo Radzi-
 uilo. Meminit præterea Bielscius
 atque ex eo Okolski, in Comitijs
 vtriusque Gentis, Hrodlae celebra-
 tis, ^b Radziuli. In ijs Comitijs,
 armorum, pacis, ac vnus Reipu-
 blicæ societas Lituaniam inter Po-
 loniamque nuper inita, inter Prin-
 cipes vtriusque gentis Familias, fra-
 ternâ prærogatiuarum, insignium,
 ac stemmatum communione (agen-
 tibus id Vladislao Iagelone Rege,
 & Alexandro Vitoldo Magno Du-
 ce) firmabatur. Hâc itaq; occa-
 sione Radziuilum arma Sulima su-
 scepisse memorati tradiderunt. Ve-
 rùm non Radziuilum eum fuisse;
 sed vel Roduilum, vel Bodiuilum,
 diuersæ familiæ caput, istarum ipsa-
 rum rerum monumenta testantur.

Cæte-

genibus Vitoldi stipendiarijs Soldanus Zeledinus imperabat: illo mortuo Vitoldus filium Tachtamirem successorem destinauerat: sed alter filius Kieremferden regnum paternum occupauit, occisoq; fratre, ac milite eius profligato, imperium nouâ victoriâ firmatum, inuito Vitoldo obtinebat. Missus est itaque Radiuilus, qui contumacem Regulum regno depelleret, fratremque eius Ieremferdenum, Vilnæ à Vitoldo ad auitos fasces inauguratum, subrogaret. Pugnatum ad Volgam fluuium: fugatus Kieremferdenus: Ieremferdeno imperium assertum. Victoriæ eius tanta apud finitimos æstimatio fuit, vt Ediga apud Tamerlanem Tauricæ Chersonesi Imperatorem militiæ Præfectus, muneribus Vitoldo missis

missis, ad mutua foedera spontè Lituanos inuitârit, & auxiliares copias ad quasuis expeditiones obtulerit. A sago ad togæ negotia versus, magno vsui fuit eidem Vitoldo: ^a 1420. quando is operâ Sigismundi Cæsaris, Crucigerorum Prutenicorum animos, ad perpetua cum Polonis Lituanisq; foedera tentare aggressus est. Ob insignia in Republicam & Principes merita honoribus auctus, Rumboldo in officio Supremi Magni Ducatûs Lituaniæ Mareschalci successit. ^b 1440. Cùm proceres perosi Tyrânidem inauditam Sigismundi Kieystutiadæ Magni Lituaniæ Ducis, eum Trocis occidissent: ^c 1440. egit plurimùm, effecitque, ne alius quàm Casimirus Jagellonides, annorum sedecim iuuenis, Dux Magnus, renunciaretur.

Sub initia illius Principatûs, Scythæ
 Tauricani à morte sui Imperatoris ,
 domestica diffidia veriti ; quòd nul-
 la ex eo mascula proles superesset :
 Aczkierium , vt Casmirus illis in
 Lituania exulantem præficeret, mis-
 sâ legatione impetrârunt. Inau-
 guratum Vilnæ Aczkierium, iussu
 Principis , Nicolaus Radiuilus , in
 Scythiam reduxit , nouarum re-
 rum auidos, expedito exercitu ter-
 ruit, Principis Lituani auctoritatem
 in Scythiæ Regulos stabiliuit. In
 Poloniam quoq; ad Petricouiensia
 Comitia , Casmiri Ducis , ac Or-
 dinum Lituaniæ nomine , princeps
 legationis iuit.^a Difficili planè tem-
 pore. Post Varnensem Ladislai Ia-
 gellonidæ , Poloniæ ac Hungariæ
 Regis cladem , Lituanos inter ac
 Polonos , necdùm ab recente ortu,
 annis

annis roboratæ Vnioni, de Podolia possessione contentio, ruinam minabatur. Casimirus quoq; animo in Lituanorum factionem proniore, ita in Polonorum offensio- nem incurrerat, vt ab illis ad electionem noui Regis congregatis, consilia de prætereundo Casimiro agitari coeperint. In tam lubrico statu, prudentia Radiuili Sceptum Polonum apud Iagellonios detinuit. Functus est deinde summis in Patria honoribus: Palatinus primùm Smolenscensis; tum Vilnensis, simulque Supremus Magni Ducatûs Lituaniæ Cancellarius: triumphalē vitam in longæuam senectutem, plusquàm centenarius produxit. Filiorum aliquos, quos ex Monuidowna Iagellonis Regis consobrinâ susceperat, collegas in Senatu vidit.

dit. Viuum adhuc Parentem æquis
passibus æmulabanrur , tùm Alber-
tus , Georgius , Ioannes , Radiuili ;
tùm inprimis NICOLAVS primogeni-
tus.

b 1452.

Aperuit illi campum vltra-Vol-
genfium Scytharum perfidia contra
foedera Podoliam Polonæ ditionis
infestantium.^b Acturus de viola-
tis foederibus , illatisque iniurijs ,
oblatam à Lituaniæ Ordinibus le-
gationem , animosè suscepit. In
eo itinere Tauricanorum infidijs ex-
ceptus , omnibus amissis , ægrè ca-
put periculo extulit. Adduxit
secum in Patriam Sachmatum Re-
gulum , qui à Tauricanis victus , in
Lituania asylum quæsiuit : licet ob
quasdam conspirationes de nouo
attentatas , Caunæ in custodiam sit
detrusus. Alexandro quoq; Prin-
cipi ,

cipi, tum in multis alijs negotijs,
 tum maximè in Lituanorum Polo-
 norumque Vnionè renouandâ: vti-
 lem operam nauauit.^a Cùm enim
 Ioannem Albertum, Polonorum:
 & Ladislaum, Hungariæ ac Bohe-
 miæ Reges fratres, Turcici belli
 cura vrgeret, omnino necessum e-
 rat, ne quid domi malè compactum
 relinqueretur. Itaque vt è bono
 publico, tum vnionis foedera in-
 nouarentur, tum jura Equestria in
 Lituania per Alexandrum firmaren-
 tur, laborauit; iam tunc Pincerna
 Magni Ducatûs Lituaniæ, & terræ
 Bielscensis Gubernator. Eodem
 anno celebri illi prælio ad Wiedru-
 sam cum suo milite interfuit: vbi
 infelici quidem euentu, sed admi-
 randâ fortitudine tria millia, quin-
 genti milites Lituani, Moschum,
 cui

a 1499.

b 1501.

cui præter pedestres copias, quadraginta millia equitum erant, Duce Ostrogio aggressi sunt. Non multò post, à Ioannis Alberti decessu, sub interregnum, b cùm quorundam factionibus Alexander spe Regni excluderetur, isque vim Polonis inconsultam appararet, legatione priùs negotium tentatum est. E tribus legationis Principibus, ad Comitata Petricouensia fuit NICOLAUS RADIVILVS. Ibi aliqua constituta sunt magno Reipublicæ commòdo: nimirum vt quanquam vtraque natio leges, iudiciorumque formam patriam retineret, Respublica tamen vna, vnusque Senatus ex vtraque conflatus deinceps esset. neque Comitata de eligendo Principe alibi, quam in Polonia eodem loco ab vtrisque celebrarentur: electus

Et usq; ita Princeps, simul Rex &
 Dux agnosceretur. His ita consti-
 tutis, facilè in Alexandrum Polo-
 ni inclinârunt; NICOLAVS deinde
 quanquam Regis gratiâ floureret:
 constantissimè tamen semper cauit,
 né alicubi Principis intuitu, Reipu-
 blicæ, jurium, ac ciuium integrita-
 tem desereret. Versutus homo
 Dux Glinscius, persuaserat Princi-
 pi, vt Christophoro Ilinicz Præ-
 fecturam Lidensem, nullo crimine
 intentato, adimeret: & Equiti suæ
 factionis Andræ Drozdza attri-
 bueret.^a Id verò cæteri Proceres a 1505.
 Lituaniæ ægrè ferre: viro nullius
 criminis, cui capitis aut famæ pæ-
 na statuta esset, conuicto, publico
 officio ex solo Principis arbitrio
 spoliato compati: contra leges, in
 quas recenter Princeps ipse jurâisset,
 C hęc

hæc patrata esse, inter se queri. Quare auctores, atque inter illos præcipuè NICOLAUS RADIVILVS Ilinicio fuerunt, vt contra edictum Principis, auctoritate Senatûs Præfecturam Lidensem retineret. Offensus Rex in Proceres, Nicolaum Radiuilum in suas partes trahere conatur: eâque de causa Duci Zabrzezinio Mareschalco Lituaniæ, Palatinatum Ttocensem ademptum, Nicolao offert. At hic nouâ dignitate auctus, nihilò magis Regi obnoxius constantiam retinuit. Grauiſſimis diffidijs Principem inter & Proceres ferendis. Glinſcius inde materiam arripuit, eoque jam Regem ſuis artibus deduxerat, vt Comitijs Brestiam indictis, præcipuos è mediò tollere destinauerit. Feralibus consilijs per Cancellariũ Regni

Regni proditis , Proceres Brestiam non intrârunt. Glinfcianæ verò fortunæ cursum non parùm retardauit mors Alexandri,^a & Sigismū^a 1506. di successio ; qui eodem anno IOANNEM RADIVILVM , Magni Ducatus Lituaniæ Mareschalcum , in Moschouiam expediuit. Albertum autem Radiuilum , Româ , quam Iulio II. Pont. Max. adiuerat, reducem , sequenti anno , Alberto Taborio defuncto , Episcopum Vilenfem nominauit.^b Tandem Glinfcius , cæso suo æmulo , Duce Zarbrzeziniö , Mareschalco Lituaniæ Supremo , in apertam rebellionem erupit^a : & in Moschouiam profugit.^a 1508. In eo negotio Ioannes quidem Radiuilus , legationem in Moschouiam sumptuosè obiit ; Nicolaus verò in castris Regias partes secu-

secutus : meruit , vt in præmium fortitudinis, ampla perduellis Glinfcij per Podlachiam bona , Goniadz & Raigrod à Rege acciperet.^b Palatinus deinde Vilnensis, ac Supremus Magni Ducatûs Lituaniæ Cancellarius renunciatus, vtrûque officium cum dignitate sustinuit. Aberat fortè Sigismundus rebus Polonis intentus : itaq; Helena Moscha Alexandri Regis relicta Vidua , quorundam artibus instructa , abitum Vilnâ cum ingentibus thesauris ad Magnum Moschouia Ducem fratrem suum silentio , adornabat. Sed quæ occultè satis administrabantur , prudentiâ suâ Palatinus Vilnensis deprehendit. potentiâ & auctoritate disturbauit , Reginâ ex itinere Vilnam reductâ.^a

à 1511.

Inter-

Interea verò junior Nicolai fra-
 ter GEORGIUS RADIVILVS , militari-
 bus ausis ad Imperatoriam , quam
 Pater habuerat , clauam viam sibi
 sternebat. Cum Georgio Olelko
 Słucensium Duce , affine suo , alijs-
 que , Tauricanos Scythas , à Kijo-
 uienti vastatione cum præda rede-
 untes , 20. vltra Kijouiam leucis af-
 secuti , ad Rutkum profligârunt.
 Neque minùs fortiter rem gessit al-
 tero anno cum eodem hoste. Ad
 nuptias Sigismundi sub ipsa ante
 Quadragesimam hilaria, frequentes
 Proceres Cracouiam cõuenerant. ^{a a 1512.}
 Hâc occasione vsus Mendigerey ,
 Tauricanorum Regulus , vacuam
 propugnatoribus Russiam cum vi-
 ginti quinque armatorum millibus
 inuaserat. Mox Georgius cum cæ-
 teris , ac imprimis Constantinô O-
 strogio

^b
April. 28.

Ostrogio, Lituanarum copiarum
 Duce, ad arma, & castra. Pugna-
 tum integro die^b ad Wisniowiec:
 amissis Regijs centum, ipsum hosti-
 lis exercitus robur profligatum;
 Regulus in prælio, tribus filijs cum
 genere, amissis: fugâ euasit. Co-
 hortēs quæ ad vastandos agros ex-
 currebant, duodecim, diuersis locis
 cæsæ. Simili fortunâ Georgius
 eodem Duce Ostrogio, Orszam in-
 ter & Dambrounam, contra Celandinum
 Moschum ad Kropiwnam
 annem pugnavit.^c Ducebat Mo-
 schus octuaginta millia armatorū.
 Fugatæ tamen vtrinq; hostiles alæ.
 Stabat adhuc immota acies media:
 at vbi Georgius in eam Equitatum
 duxit, non diu vestigium tenuit.
 Fusi vndique hostes: quadraginta
 millia in campo cæsæ. Celadinus
 cum

^c 1514.
Sept. 8.

cum decem Palatinis captus. Mos-
 schouiticum contra Lituaniam bel-
 lum tum maximè alebatur Maxi-
 miliani Cæsaris factionibus: sed is
 huius victoriæ fortunam reueritus,
 tandem consilia aliò flexit. Ladi-
 slaum Hungariæ, germanumque e-
 ius Sigismundum Poloniæ, ac filium
 Ludouicum Bohemiæ, Reges ca-
 ptare: ad fædera & affinitates inui-
 tare; atq; rebus firmiùs stabilien-
 dis, omnes vt designato loco con-
 uenire ac colloqui vellent, suadere. ^{a 1515.}
 Itaque Maximilianus vt consilia in
 Turcam vniret, Sigismundus vt
 Maximilianum à Moscho abstrahe-
 ret; ad Possonium cum Ladislao &
 Ludouico sunt congressi.^c Aderat ^c April. 16.
 huic congressui, à Sigismundo Co-
 mes itineris Possonium, & Vien-
 nam, lectus, NICOLAUS RADIVILVS,
 vbi

vbi Regem in affinitatibus contrahendis, foederibusque paciscendis consilio multum iuuit: magnificentiam autem comitatus Regij, ad admirationem Legatorum, qui à varijs Principibus aderant, auxit: tum cæterâ aulâ, tum cohorte integrâ Equitum, Musices peritissimorum, exquisito ornatu ad Moschorum & Scytharum morem excultorum. Sigismundo in alia intento, bellum vnde nihil timebatur, exoritur. Albertus Brandeburgicus, Equitum Theutonicorum in Prussia Magister, in spem Ducatus Samogitiæ Lituaniis eripiendi venerat, collecto justo exercitu, pedestrium equestriumque copiarum partem, Samogitiæ immittit:^d quæ successuro mox bello, vastationibus præluderet.

d 1516.

Pericu-

Periculo huic, vigilantia ac fortitudine IOANNIS RADIVILI, Supremi Ducatus Samogitiæ Gubernatoris obuiatum est. Collectam ille ocius nobilitatem in campum eduxit, vastatores circa Ragnetam deprehensos cecidit. Magistrum à suscepti belli cogitatione absteruit. Iam Radiuili nominis fama fulgorque, non patriam modò, sed etiam exteros peruaferat. Quare Maximilianus Imperator (occasione ni fallor, nuptiarum, quæ Cæsaris operâ inter Sigismundum & Bonam Sfortiam, Ioannis Ducis Mediolanensis filiam tunc celebrabantur^a) familiæ caput Nicolaum^{a 1518.} Radiuilum, veluti maximis quibusque honoribus parem, suorumque fratrum, Masouia & Russia Ducum, auunculum, S.R.I. Principem creauit;

uit ; Ducalibusque in Goniadz & Medele titulis ornauit : gentilitium stemma , Aquilâ nigrâ , Ducali pileo cumulatâ , cumulauit. At Nicolao in summis meritis , tam alienus ab ambitione externorum titulorum animus , quàm par ad omnia dignitas erat. Noluit illis insignibus uti , nisi consensu suo Rex & vniuersi Ordines in comitijs Brestiæ habitis , non tam rata ea habuissent , quàm inuito , veluti de Republica meritissimo , imposuissent ;^b titulus hic ita fati volentibus ad paucos propagatus est. Nam è tribus filiis , quos ex Anna , Duce Nasilowska susceperat , Nicolaus Radiuilus primogenitus , in Ecclesiastico statu Episcopus Samogitiæ , continentem vitam egit. Stanislaus adolescens mortuus. Ioannes primùm

^{ib}
Dec. 8.

primùm Pincerna Magni Ducatûs
Lituaniæ , deinde Supremus Samo-
gitiaë Gurbernator , absq̃ue mascu-
la prole decessit. Nihilominus vt
virtus & merita in alijs cursum non
abrupère ; ita honor , virtuti debi-
ta vmbra nusquam destituit.

Sequens annus^a funestus simul ^{a 1519.}
& triumphalis fuit Familiæ. Cu-
pressum intulit , mors ALBERTI R A-
DIVILI Episcopi Vilenfis , vitâ fun-
cti , qui suâ ætate, Pater egenorum,
& solamen afflictorum, dici meruit.
Vir multis memorabilis : ac in pri-
mis , quòd Patri suo vndecentena-
rio , sacra omnia in supremis , ipse
Catholico ritu admistraverit. Lau-
ream verò dedit victoria Georgij
Radiuili tunc Palatini Kijouiensis ,
Exercituum Lituaniæ Ducis Cam-
pestris. Rebelles spiritus rursus

D 2

resum-

resumpserat Albertus Brandebur-
 gicus, & Polonos fines infestare cœ-
 perat. Georgius igitur Lituanos in
 Prussiam duxit: Alberti copias ali-
 quot locis fudit; bellumque illud,
 tamdiu feliciter administrauit, do-
 nec coactus Magister pacem men-
 dicare, inducias à Sigismundo in
 quadriennium impetrauit.^b Pax
 sequentium annorum materiam bel-
 licæ virtuti subtraxit: quam tan-
 dem Scythicæ incursiones sugges-
 ferunt. Grassabantur frequenter
 prædonum more, per Poloniam,
 Russiam, Lituaniam Scythæ, ex ijs
 quæ rapuissent, viuere assueti. Si-
 gnificatur igitur triginta quatuor
 barbarorum millia, Podoliam &
 Podguriam vastare.^a Id periculum
 magis ad Polonos spectabat: nihi-
 lominùs auctore Constantino Du-
 ce

b 1521.

a 1522.

ce Ostrogio, inter Lituaniæ Proce-
 res conuenitur, vt hostem lectis de
 proprio copijs inuadant. Inter
 primos adest Georgius Radiuilus,
 jam tunc ex Kijouiensi Trocensis
 Palatinus. Quadraginta vltra Kijo-
 uiam leucis exercitus ducitur. Ho-
 stes vincuntur: viginti quatuor
 millia cæduntur, atque in his Im-
 braimus Basza Tauricanus Turca;
 spolia & 80. millia captiuorum reci-
 piuntur. Verbo ita se vbiq̃ue gef-
 sit Georgius, vt mortuo Ostrogio^b, ^{b 1533}
 solus ille ex merito tanti viri futu-
 rus successor æstimaretur. Itaq̃ue
 Castellanus Vilnensis, & Supremus
 Magni Ducatus Lituaniæ Exerci-
 tum Præfectus à Sigismundo Au-
 gusto est renunciatus. Iudicium
 eâ de re Principis, variæ eius contra
 Moschum expeditiones comproba-
 runt:

30
c 1535.

runt : sed in primis ea, qua Home-
lum vi occupauit.^c Successit dein-
de longè maior victoria, cùm Sta-
rodubum Seueriæ arx atq; ciuitas,
quam sexaginta millibus militum,
Owczyna Moschus tuebatur, ca-
ptum euersumq; est : hostes verò
cum ducibus ac præfectis tot, in-
potestatem redacti, vt captiuorum
numerus victores longè plùs exce-
deret. Heros hic fortissimus qui-
busq; ex æquo comparandus, plu-
ribus anteferendus, meritis quàm
annis grauior decessit.^a Reliquit
superstites sibi ex Barbara Wolska,
Barbaram & Annam filias, filiumq;
Nicolaum Radiuilum, à quo de-
scendunt Radiuili Duces in Birze,
& Dubinki. Atque vt quandoq;
tristia latiùs exundant, sequens quo-
que annus^b è viuis abstulit Ioannè
Radi-

a 1541.

b 1542.

Radiuulum , secundum & vltimum
 Ducem in Goniadz , Generalem
 Samogitiæ Gubernatorem.

Supererat è grandioribus natu,
 IOANNES Castellanus Trocensis , E-
 xercituum Lituaniæ Dux : apud
 quem Barbara Radiuilia neptis , a-
 misso viro Stanislao Gastoldo Pala-
 tino Trocensi agebat. Huius Bar-
 baræ Augustus Rex (post mortem
 conjugis Elisabethæ Austriæ , filia
 Ferdinandi Regis Romanorum)
 connubium ambire coepit.º Perspi-
 ciebat satis rectè Ioannes , quantæ
 apud alios inuidiæ , apud Sigismun-
 dum verò & Bonam , Augusti Pa-
 rentes , offensionis res ageretur. Ne
 repente in vtrumque impingeret ,
 ita Principis votis cessit , vt cogna-
 tis duntaxat præsentibus ex Chri-
 stiano ritu matrimonium iniretur.
 Adfuit

Adfuit inter cæteros Nicolaus Ioannis filius, cognomento Niger, ante annum Supremus Lituaniæ Mareschalcus renunciatus. Hic tum quod absque mascula prole extincto Ioanne Samogitię Gubernatore, Ducalis in Goniadz tituli terminum accepisset, tum ut Augusti nuptias honoratiores redderet, concessum olim Nicolao diploma, ut ad nepotes extenderetur apud Carolum V. Cæsarem effecit. Itaque qui superstites erant S. R. I. Principes creati sunt. Nicolaus quidem cum germano suo Incifore M.D.L. Ioanne, Duces in Ołyka & Nieswiez dicti; alter Nicolaus, (Reginæ Barbaræ germanus) Dux in Birze & Dubinki. Acta hæc à Sigismundo I. Rege, & Comitibus Petricouiensibus firmata sunt.^b Matrimo-

a 1546.

b 1547.

trimonium verò Sigismundi Augu- 33
sti cùm variorum ingenia, variè per
biennium ferè exercuisset: Augu-
stus post mortem Parentis, ^c 1548,
conuocato Senatu palàm testatus
est: ^d posteaquàm ille seruatis inte-
grè Christianis legibus, semel ma-
trimonium contraxisset: nequic-
quam illud impugnari. Quieuê-
re eâ de causâ Lituani, sed Poloni,
& Regina mater, negotium facef-
febant.

Effecit nihilominus suâ con-
stantiâ Rex in Petricouiensibus co-
mitijs, vt BARBARA, Regina agno-
sceretur, & solemnibus ceremo-
nijs inaugurata, Diadema Polonum
sumeret. ^e 1550;
suos Radiuulos ornandos versus:
Nicolaum Conjugis suæ germa-
num, Ducem in Birze & Dubinki,
E Palat-

Palatinum Trocensem renunciauit, & a Koydanouienſi territorio donato, patrimonium eius auxit. Nicolao alteri, Patrueli fratri, ſupremi Lituaniæ Cancellarij, titulos contulit. Diffidia quæ inter Palatinum Trocensem, & Stanislaum Kifzka Palatinum Vilnensem, non leuia interceſſerant, auctoritate ſuâ composuit. Verùm vt inter auſpicatiſſima quæque difficile eſt omnes aditus mærori intercludere: tot inter gaudia interceſſit mors IOANNIS RADIVILI, Ducis in Olyka, Magni Ducatûs Lituaniæ Structoris, ſeu (vti hic uſus dicendi fert) Inciſoris, qui Carolo V. Imperatori & Sigismundo utrique I. & II. Regibus cariffimus, cùm ſe ad connubium promiſſum, cum filiâ Ferdinandi Gonzagæ Principis Mal-

Malphetae, compararet; magno non domesticorum modo, sed & publico luctu Vilmæ obiit: deductus ad funus ab ipso Rege. Eodem anno, Barbara Radiuilia, Regina, morbo à die Coronationis, (non absque suspitione veneni, per Italum Medicum propinati) contracto; regnum & vitam deposuit. Bellum interea Moschus perurgebat, quod ut sisteretur, quantum priuatis legationibus duo Nicolai Radiuili, Palatinus Vilmensis & Trocensis allaborarint, ^{b 1552,} Moschouiticarum Legationum commentarij attestantur. Amisâ Barbarâ Coniuge Augustus, de Matris suæ consilio, ad alteram Ferdinandi Romanorum Regis filiam: Catharinam, Francisci Gonzagæ, Mantuani Ducis relictam viduam, ducendam animum adiecit.

Legatus in eo negotio NICOLAUS
 RADIVILVS, Palatinus Vlnensis, Su-
 premus Lituaniæ Cancellarius, &
 Mareschalcus, rem ex voto con-
 fecit.^a Nuptias ipsas sumptuosif-
 simo ante alios apparatu, ornauit.
 a 1553. Iam tunc auitæ religionis permuta-
 tio, finitimas Lituaniæ Prouincias,
 Prussiam ac Liunioniam latè peruaga-
 batur. Neque Lituania immunis
 erat, ab igne, quo vicinus absume-
 batut paries. Igni oleum affudit
 b 1555. Vlnæ^b auctoritate sua & exemplo,
 Nicolaus Vlnensis Palatinus; qui
 (vt & cæteri in Polonia ac Lituania
 Proceres) apud exteros impetu
 Principum cateruatim Romanam
 Ecclesiam deserentium, abreptus;
 noua dogmata è Caluiniano fonte
 hausta, in Patriam retulerat. in hoc
 tamen felicior alijs, quòd vniuersa
 eius

eius proles , Religionem olim à proauo Nicolao I. in baptismo primùm susceptam , à parente contēptam maturè resumpserit. In finitima verò Liuonia , ad mutationem illam religionis , etiam humanæ fidei euerfio accesserat. Guilielmus Fürstembergicus , Equitum Teutonicorum , in Liuonia Magister , Archiepiscopum Rigensem , Wilhelmum Marchionem Brandenburgicum , Augusti Regis consobrinum , bello petit ; cūmq̃ in Kokenhauso arce obsessum , fame ad deditiōem coegisset , in vincula contra firmatam jureiurando fidem coniecit.^a Suscipit cognati a 1556. causam Augustus. Mittit internuncium ; sed is à Liuonibus in itinere occiditur. Ablegat deinde Episcopum Samogitiæ , qui de internuncij

nunciij cæde , Archiepiscopi que in-
iurijs, ageret: verum neque eius o-
pera profuit. Hinc belli materia ;
& Nicolao Radiuilo Duci in Birze,
Palatino Trocensi , Exercituum Li-
tuaniæ Duci , virtutis seges. Ma-
gnis viribus bellum Rex aggredi-
tur: præter morem gentis ingens
exercitus lectus; Castra ad Poswo-
le posita.^b Radiuilus cum copiarum
parte præmissus , hostiles agros in-
gressus , latè terrorem & vastitatem
circumferebat. Magister viribus
impar , pacem per Ferdinandi Cæ-
saris legatos poscit. Occasione
eius foederis de vltiore cum Li-
tuanis societate agi cœptum est.
Incumbentia à potenti hoste Mo-
scho in dies grauiora pericula , coe-
gerunt Liuones vt vltra amicitiam ,
auxilium quoque in Lituania quæ-
rent

rerent. Commissa itaque est de-
 fendendæ Liuoniæ cura Nicolao
 Radiuilo, Duci in Niefwicz, Pala-
 tino Vilnensi; eius deinde industriâ
 perfectum, quòd paulò post ^c cum ^c 1559.
 Magistro Ordinis tota Liuonia, ac
 Curlandia, sub Lituaniæ cliente-
 lam, Vilnæ concesserit. Firmata
 hæc acta sunt vniuersa, Rigæ, ipso
 Nicolao Radiuilo,^a Regis vice à ^a 1560.
 Gothardo Ketlero Magistro^b pro ^b
 toto Equitum ordine, & ab Archi- ^b
 episcopo Rigensi Duce Stetinenfi, ^b
 suo ac Cathedralis Collegij nomi- ^b
 ne^c jusjurandum excipiente. Hinc ^c
 noua cum Moschis pro Liuonibus, ^c
 in Russia & Liuonia bella. Ingres- ^c
 sus fuerat Moschus magnis copijs ^c
 Liuoniam; ^d verùm ad famam Ni- ^d
 colai Radiuili, Palatini Trocensis: ^d 1561.
 militem contra se per Dunam trans-
 portan-

portantis maturè fugit. Missa ta-
 men quinque Equitum millia ad di-
 tiones Moschouiticas vastandas,
 non leue hosti damnum intulerunt.
 Ipse Dux reliquas copias ad Taurū
 arcem duxit, eamque feliciter ex-
 pugnauit. Agebatur interea tum
 per Regios internuncios, cum ipso
 Moschorum Duce: tum per Ma-
 gnatum, ac imprimis Nicolai Radi-
 uili Palatini Vlnensis literas ^e cum
 Boiaris Moschouixæ, ne Liuoniam
 attingerent, quæ jam Prouincijs
 Lituaniæ esset annumerata. Exa-
 cerbatus his Moschus, relictâ Li-
 uoniâ, Legatos Regios apud se de-
 tinet, Vitepscensem autem Palati-
 natum infestis signis petit, ac circa
 D brownam, Kopyssium, aliaque
 loca, igne ac ferro sæuit. Aduit,
 quàm citissimè potuit, Radiuilus
 cum

cum exercitu; & quia hostem ipsum nancisci intra fines jam non potuit, hosti Smolenscensem Palatinatum ingressus, damna reposuit. Interea ad Liunionæ defensionem à Nicolao Radiuilo legatus relictus, Dux Polubieński totos quinque annos Moschorum impetus felicissimè à Liunia repellebat. Itaque Moschus apertæ vi diffus pacis se auidum ostentat, belli suspicionem à Lituaniis amouet, foederum curam per legationes mutuas fingit: interea, per ocium, exercitum magno delectu congregat. Cùm verò jam ad bellum omnia comparata haberet, Lituaniis in legationes & foedera intentis, repente Polociae centum millia armatorum admouet.^a Ardebat

Radiuilus maturare opem, sub insperatâ obsidione laborantibus, sed

^a 1563.
Dec. 31.

F

iustis

iustis copiis legendis moram neces-
 sariam periculum non admittebat.
 Igitur cū Gregorio Chodkiewiczio,
 Exercitûs Duce, & Nicolao Radi-
 uilo Palatino Vilnensi, duo millia
 Lituatorum, & mille quingentos
 Polonos, Minsci recensâ contra ho-
 stem animosè ducit. Legiones
 hostiles, quæ per vicina grassaban-
 tur, aliquot locis cædit. Castra
 intrâ octo leucas ab hoste locat.
 Perspexerant iam ante Lituani, à
 Polonis auxilia in Moschouiticum
 bellum non conferri, nisi Unio Li-
 tuaniæ cum Polonia, vltimò absol-
 ueretur; ex vniuersis itaque Li-
 tuaniæ Ordinibus legatos in eam
 rem destinârunt certos: atq; inter
 alios ex ordine Senatorio, Nicolaum
 Radiuilum Palatinum Vilnensem;
 ex ordine Ducum, filium eius, item
 Nico-

Nicolaum. Verùm cùm perinde
 maiora auxilia non maturantur, Po-
 locia tandem hosti cessit.^b Cinxit ^{b 1564.}
 quidem mox eam exercitu Radiui- ^{Febr. 15.}
 lus: at quòd & præsidium firmum
 arcis hostis impositum reliquisset, &
 tormenta maiora Vilnâ (pestiferâ
 enim lue per vniuersam Lituaniam
 grassante, omnia itinera impedita e-
 rant) aduehi non possent: nihil lon-
 giore obsidione profectū est. Hoc
 successu animosior Moschus, ad su-
 perioris anni fraudes redit. Rur-
 sus legationes prætexit, bellum
 machinatur: legatum Regium apud
 se detinet, militem legit. Trigin-
 ta millia militum Polociâ, Duce
 Suyscio, Smolensco verò quinqu-
 ginta millia Duce Serebrny dimit-
 tit cum ijs mandatis, Quacunque
 irent, in omnem partem igni ac
 F 2 ferro

ferro grassarentur: tum in Drucen-
 sibus campis conuenirent: demum
 iunctis simul viribus rectà Vilnam,
 Lituaniæ Metropolim, tenderent.
 Iam Suyscius cum suis in Czaſnicē-
 ses agros progressus fuerat, quando
 Radiuilus cum delecta quatuor
 millium manu repentinus in eum
 duabus circiter à meridie horis ir-
 ruit.^a Post breue prælium hostis
 profligatus, maiore parte cum ipso
 Duce in campo cæsus, è triginta
 millibus ægrè pars sexta, eaq; ferè
 faucia Polociam fugâ euasit. Non
 multum abhinc distat annus fami-
 liæ funestus, morte Nicolai Radi-
 uili Palatini Vilnensis, Ducis in Nie-
 swiez & Olyka: viri cùm in viuis
 esset, tantæ apud Principem & vni-
 uersos æstimationis, vt seu votis,
 seu suspicionibus aliquorum, Au-
 gusto

^a
 Janu. 26.

gusto, prole orbo, successor in Ma-
 gno Ducatu designaretur. Sed jam
 Rex jus omne, quod Iagellonia do-
 mus in Lituaniam prætere po-
 tuisset, publicè in Varfauiensibus
 Comitijs abdicauerat. Reliquit
 Nicolaus ex Elisabetha Szydlowie-
 cka Castellani Cracouiensis filiâ,
 quatuor filias, Elisabetham, quæ
 Nicolao Mielecio, Palatino Podo-
 liæ, Supremo Regni Poloniæ Exer-
 cituum Duci; Sophiam, quæ Du-
 ci Pomerano: Annam, quæ Bucza-
 cio: Cristinam, quæ magno Za-
 moyscio, Supremo Regni Cancel-
 lario, & Exercituum Duci nupsit.
 Filij quoque erant superstites qua-
 tuor (nam quintus Ioannes imma-
 turè obiit) Nicolaus, Palatinus
 Vilnensis, Eques S. Sepulchri, Dux
 in Nieswiez. Georgius, S. R. E.
 Cardi-

Cardinalis: Albertus Dux Klecensis, Mareschalcus Lituaniæ. Stanislavus Dux in Olyka, Supremus Samogitiæ Præfectus.

Mortuo fratri successit in Palatinatu Vilnensi, & Cancellarij dignitate NICOLAVS Dux in Dubinki, & Birze. Tergiuersabantur adhuc Poloni Liuoniæ patrocinium suscipere; quare per Nicolaum Georgij Radiuilum, noua cum Liuonibus foedera ordinum Lituaniæ nomine, conclusa, ab ijsdem Ordinibus Grodnam ad Comitiam congregatis, sunt confirmata.^a 1567. Sequente anno, rursus Comitiam Grodnam indicta, in quibus Liuonia Prouincijs Lituaniæ inserta. Præfectis eius locus in Senatu designatus, expeditio in Moschouiam sumptibus publicis, (nam hæctenus ferè priuatis Lituaniæ

niæ Procerum impensis defendebatur Liuonia) ^a decreta. Conue- ⁴⁷
nerat circa Radofzkouicios ingens ^{a 1568.}
exercitus, sed procrastinatione Re-
gis, tanti sumptus frustra fuerunt.
Domi interea consilia absoluendæ
Vnionis agitabantur. Multùm cum
cæteris laborabant Radiuili, ne
quid in damnum Lituaniæ eâ occa-
sione constitueretur. Sed ferè fur-
do hæc Regi dicebantur, nonnihil
eâ de causâ, Primoribus Lituaniæ
offensis, quibus ex indignatione
destinatò ante Comitiorum finem
Lublino digressis, Rege urgente,
Vniò ita conclusa est, ^b vt deinceps ^{b 1569.}
Kijouia, Wolynia, Podlachia, Po-
loni iuris esset. Annus sequens à
bellis liber, fame insolitâ Lituaniæ
grauissimus: ^c prælusit Augusti Re- ^{c 1570.}
gis morti; qui constitutis ^d cum ^{d 1572.}
Moscho

e 1572.
Iulij 18.

Moscho in triennium inducijs à belli curis liber, cùm ipse sua acta Lublinensia recognosceret, atque ægerrimo animo ferret, ex ægritudine animi tabe contracta, tandem extinctus est.^a

Quare Nicolaus Georgij Radiuilus, Dux in Birze, & Dubinki, Palatinus Vilnensis, Supremus Magni Ducatus Lituaniæ Cancellarius, Exercituum Dux, Senatus Lituani nomine Legatum ad Moschouia Ducem misit, qui explicato de Regis morte nuncio, ad foedera paulò ante in triennium pacta, constanter colenda hortaretur. Electus est deinde com-

munibus Polonorum ac Lituano-
rum suffragijs successor Augusto
Henricus Dux Andegauensis.^b Ad
eum è Gallia in Poloniam deducen-
dum, cùm honorificentissima à Re-
publi-

publicâ vniuersâ légatio instituere-
 tur, è Senatu Lituaniano lectus Nico-
 laus Nicolai Radiuilius, Dux in Nie-
 swiez, Mareschalcus M Ducat⁹ Li-
 tuaniæ, magno sumptu id munus
 obijt. Verùm Henricus Rex Po-
 loniæ, accepto, de Galliæ Regis
 fratris sui obitu, nuncio: vt secu-
 riùs Galliam obtineret, Poloniam
 insperatò deseruit.^c Desperato
 eius reditu, indictisq̃ue ad alium
 subrogandum Regem Comitijs,
 cùm alijs in Maximilianum Cæsa-
 rem, alijs in Stephanum Bathorem
 Transyluaniæ Principem inclinan-
 tibus, hæc posterior factio præua-
 luisset,^d & Stephanum Regem ab-
 sentibus Ordinibus Lituaniæ, pri-
 mùm quidem in Andreiouiensi
 Conuentu renunciâisset, deinde
 Cracouiæ coronâisset:^e diu à Litua-
 nis

c 1574.
Iunij 18.

d 1575.
in Dec.

e 1576.
Ian. 18.

nis dubitatum est, atque in Comitibus tum Grodnensibus, tum Mscibouiensibus disceptatum, an Stephano parendum esset? Nihilominus cum Stephanus legatis Lituaniae (tantum illi Regem Poloniae & non Ducem Lituaniae salutare fuerant iussi) satisfecisset, & ad bellum pro Liuania (à quo Poloni abhorrebant) contra Moschos suscipiendum alacritatem declarasset; rursus ab Ordinibus Mscibouiae congregatis, alij legati missi sunt, qui eum Magnum Lituaniae Ducem salutarent. Interim cum Stephanus

a 1577. Gedanensi bello, a ciuilibusque negotijs distineretur, Moschus Liuiam inuasit. Concurrunt ocius ad arma Lituani. Inter primos Dux Birzensis Nicolaus Palatinus Vilnensis, & Dux Nicolaus Radiuilis, Mare-

Mareschalcus Lituaniæ. Hostis fu- 51
gatur, arces aliquæ eripiuntur. Re-
dit non multò post in Liuoniam
Moschus plenus spe Vendâ potiun-
di. Sed à Nicolao Radiuilo Palati-
no Vilnensi (qui tunc Liuoniæ gu-
bernandæ præerat) missus milita-
ris legatus Andreas Sapiëha, hosti-
les copias felicissimè fudit, castra
occupauit, duces belli, tormenta,
omnemq; apparatus cepit. Neq;
minùs feliciter posterior expeditio
alteri Nicolai legato, Christopho-
ro Radiuilo filio cessit.^a Auspi- a 1578.
cijs parentis, hostem aliquot locis
cecidit, ad Vendam trecentis equi-
tibus quatuor millia profligauit.
Kierepecz arcem euertit, loci Pa-
latinos atq; tormenta bellica in
potestatem redacta Vilnam auecta,
Parenti obtulit. Ita prælusumbel-

lo, quod tandem celebratis tum
 Varſauiaë, tum Cracouiaë conuen-
 tibus, junctis Poloniaë ac Lituaniaë
 viribus, concludum eſt. Exeunte
 jam hyeme Rex Stephauns Grodnã
 venit: ^b à Nicolao Radiuilo Palati-
 no Vilnenſi in campo Ordinum Li-
 tuaniaë nomine, publicè ſalutatus.
 Grodnæ conſilio cum Proceribus
 Lituaniaë habito, alacriorem ani-
 mum ad proſequendi belli curas af-
 ſumpſit: vbi aduertit certatim quæ-
 que proprijs ſtipendijs militem of-
 ferre. Nequè diu negotium di-
 latum. Ad oppugnandam Polociam
 tendentem Regem cum Lituaniſ
 copijs, Nicolaus Palatinus, vti
 Supremus Lituaniaë Exercituum
 Dux, cum Chriſtophoro filio col-
 legâ, ſub id tempus Campiduce re-
 nunciato, præceſſerunt. Eorum
 operâ

operâ viæ permunitæ , hostilia præ-
 fidia submota ; Kozian , Sitno, Kra-
 sne , arces præfidijs excisis igne ab-
 sumpta; pass⁹ à Sokol, quâ Seremet⁹
 Moschi exercit⁹ Imperator penetra-
 re cū auxilijs ad obsessos cogitabat,
 interclusus. Captâ Polociâ , ali-
 quantùm cessatum ; sed recrude-
 scente per æstiuos menses alterius
 anni^a bello, Nicólaus motis contra ^{a 1580.}
 hostem copijs, arcem munitissimam
 Vsuatam eripuit.^b Tantaq; erat ^b
 eius viri inter ipsos hostes fama , vt ^{Aug. 6.}
 cū Iezierzyscense præsidium ar-
 cem dedere adigeretur : ad nullius
 nomen præterquam Nicolai illam
 concedere voluerit.

CHRISTOPHORVS verò eius filius ,
 Campidux Lituaniæ , à Stephano
 Rege , Castellanus Trocensis re-
 nunciatus , nouum honorem nouis
 trium-

triumphis ornaturus, Regijs copijs
 Wielikolukos tendentibus, cum tri-
 bus millibus præmissus viam ape-
 ruit. Eodem anno Georgius Ra-
 diuilus Dux Niesuizij, Valeriano
 Episcopo Vilnensi morbis & senio
 graui, jam antè Regiâ atq; Pontifi-
 ciâ auctoritate Adjutor datus: ei-
 dem Antistiti mortuo successit. Dum
 Rex in arcium ciuitatumq; hostiliû
 oppugnatione hæret, Nicolaus Ra-
 diuilus Mareschalco ex Italia redux,
 quanquam non adeo firmâ valetu-
 dine æstatem totam in castris ad
 a 1581. Pleseouiam transegit.^a Christo-
 phorus autem Radiuilus Campidux
 copiosiore Lituatorum manu, pro-
 fundiora Moschouixæ territoria in-
 gressus, ferro & igne latè perua-
 stando, ita hostiles ditiones afflixit,
 vt Magnus Moschouixæ Dux sub ve-
 sperum

sperum collucentes flammis nubes,
 è palatio prospectans, cum lachry-
 mis Oratori Pontificio, Antonio
 Posseuino Societatis IESV Theolo-
 go, apud se agenti ostentaret. Age-
 bat tum apud eum Posseuinus ad
 postulata Moschi à Gregorio XIII.
 missus, vt Stephanum à bello ad
 pacem inclinaret. Quam tandem,
 missus à Rege in Moschouiam lega-
 tus, Albertus Radiuilus, M. D. L.
 Mareschalcus, ad paucos annos
 conclusit. Constitutâ pace, re-
 ceptam à Moschis, ordinatamquē
 certis legibus Liuoniam, Duci Ge-
 orgio Radiuilo, Episcopo Vilnensi,
 viro omnibus dignitatibus maiori,
 Stephanus gubernandam commisit. b 1582
 Ille igitur cum additis collegis, ma-
 gnâ iusti, prudentis, ac clementis
 animi commendatione Rigæ jus
 cuiq;

euiqué dicebat , incolas à militum iniurijs tuebatur, priuatas publicaf-
 qué lites componebat ; egenorum
 opprefforumq; miferias fubleuabat.
 Eodē anno, obtentâ à Stephano R.
 potestate abeundi, NICOLAUS
 CHRISTOPHORVS RADIVI-
 LVS^b ex voto olim factō, orfus
 est peregrinationem Hierofolymi-
 tanam, quæ deinde typis vulgata
 prodijt Polono & Latino idiomate.

^b
 Sept. 16.

^a 1583.

Coorto Rigæ tumultu, quem fedi-
 tiofi prætextu religionis concitâ-
 rant: Georgius Radiuilus, vt quie-
 tiùs munus injunctum exequeretur,
 Vendam concessit. Eodem anno
 peregrinatione Compostellanâ ma-
 gno pietatis sensu ac exemplo ab-
 solutâ, à Gregorio XIII. S. R. E.
 Cardinalis absens creatus, nouum
 genus ornamenti familiæ ac Natio-
 ni Li-

ni Lituanae primus intulit. In Cathedrali S. Stanislai Ecclesia Vilnensi simul cum Alberto Cardinali Bologneto, insigni Cardinalium pileo à Stephano Rege ornatus. Correctio quoque Kalendarij Romani cum in id tempus incidisset, auctoritate sua effecit, vt Prouinciæ Episcopatus Vilnensis, promptè Pontificis mandato parerent.

NICOLAUS autem Lituaniæ Supremus Mareschalcus, frater GEORGII contemptis tum sermonibus variorum, tum dehortationibus, tum maximè viæ periculis, habitu peregrino (in quo deinde sepulchro vt inferretur curauit) nauim Venetijs conscendit, & mari se commisit. Delatus singulari diuina prouidentiâ Hierosolymas, sacrum sepulchrum piè est veneratus;

Aprilis 7

Iunij 26.

H

& mi-

& miles S. Sepulchri antiquissimo ritu, cum alijs quibusdam nobilibus viris inauguratus. Calicem aureum cum simili patina, suis insignibus inscriptum capellæ S. Sepulchri donauit. Præterea perpetuum centum viginti aureorum censum assignauit, qui primùm ex Nieswieziensi Ducatu pendebatur, tandem Venetijs coemptus est, tum ad Religiosorum isthic manentium subleuandam inopiam, tum ad hoc vt igne perpetuo lampas ad S. Sepulchrum aleretur. Insuper eo pietatis ardore isthic exarsit, vt consideratis ijs, quæ ad loci illius sacri facta tecta necessaria erant, tantus Princeps procuratoris S. Sepulchri Generalis munus assumpserit. Post exactam locorum terræ sanctæ & Ægypti circumspeditionem, incolis

lumis & sanus tandem in Patriam 59
rediit, ^a singulari Dei ope à perfidia ^{a 1584.}
Turcarum seruatus. Quamuis e-
nim ad Stephani Regis literas Amu-
rathes Imperator publico diploma-
mate securitatem per sua regna af-
feruisset, nihilominus Cosacorum
sub id tempus irruptione in Turci-
cas ditiones facta irritatus, consti-
tuerat Ducem cum comitibus inter-
cipere. Pax interea domi. Verùm
exiguam ab externis bellis quie-
tem, domesticæ contentiones sunt
subsecutæ. Mortuo Grodnæ Ste-
phano Rege, ^a Polonorum Proce- ^{a 1586.}
res priuatis æmulationibus Rem- ^{Dec. 12.}
publicam prope perdiderunt. In
Comitijs Ordinum ^b omnia erant ^{b 1587.}
tumultu, imò & vi plena. ^{Aug. 19.} Lituani
igitur cis Vistulam suis se castris
continebant, vt ab ijs turbis semo-
ti,

ti, maturiùs quid è Republica futurum esset, dispicerent. Neutras partes apertè tuebantur: quorum exemplum Russia quoq; secuta. GEORGIVS tamen Cardinalis Radiuilus, & frater eius ALBERTVS Dux Clecensis, Magni Ducatus Lituaniæ Mareschalcus, Maximiliani Austriaci fautoribus accessere. Præualuit ea, quæ pro Sigismundo Sueciæ Principe: Ioanne Rege, ex Catharinâ Iagelloniâ, Sigismundi I. filiâ nato, stabat factio, eumque absentibus Lituaniæ Proceribus Cracouiæ coronauit. Id factum propè ad secessionis consilia, Lituaniam impulit: neque deerant, qui obstinatè Moschouiæ Ducem assumendum suaderent. Reuerentia sola Iagellonij sanguinis, & magnorum motuum pericula, in officio & concordia

61
a 1588.
dia, continuerunt. Missa nihilo-
minus legatio,^a in qua Princeps
legationis Regem Poloniae, non
Lituaniae Ducem, Sigismundum
salutavit; tum vehementer Ordi-
num Lituaniae nomine expo-
stulavit, quod non expectatis Lituanis,
facta coronatione, ac diademate,
inscijs ad quos id pertineret Proce-
ribus, deprompto; communia foedera
violata essent. Adiecit Li-
tuaniam sub eius nomen non itu-
ram, nisi prius sponderet nouis le-
gibus se firmaturum, ne deinceps
eiusmodi quidpiam impune tenta-
retur. Sopitis hisce dissidijs Var-
saviae vtriusque gentis comitia con-
cordibus animis peracta sunt: in ijs
NICOLAVS RADIVILVS Dux in Nie-
swiez a Republica obtinuit, vt cer-
tae quaedam huius familiae possessio-
nes,

nes, semper vni hæredum maiori
 natu cederent, reliquis exclusis.
 Iure eiusmodi sola hæc familia in
 toto Magno Ducatu Lituaniæ gau-
 det: inde facillimè opes atque po-
 tentiam pristinam retinet. Post
 Comitia Sigismundus Rex, cum
 Ioanne Patre Suecorum Rege, Re-
 ualiæ congressurus, in Lituaniam
 venit: ^a vbi vniuersa Domus Radi-
 uilia in nouum Principem varijs of-
 ficijs certauit. Nequè Rex mino-
 re beneuolentiâ eam complexus
 est: Georgium Cardinalem Ra-
 diuillum (quantumuis ambientem
 Cardinalem Bathorem prætereun-
 do, plurimos sibi offendēdos aduer-
 teret) ad Cracouiensem Cathe-
 dram transtulit, ^b Albertum Mare-
 schalcum, inter carissimos ac inti-
 mos habuit; à quo eius amicitia,
 quæ

a 1589.

b 1590.

quæ deinde inter Sigismundum Regem , domumque Austriacam maxima intercessit , femina iacta sunt ac educta.

Cardinalis circa idem tempus in Italiam delatus , Urbis oculos in se conuertit. Carebat fortè summo Pontifice Ecclesia : Purpuratorum itaque Patrum interfuit confessui , tum ei , ex quo Innocentius IX.^a tum alteri , ex quo Clemens VIII.^b Supremi Ecclesiæ Præsides renunciati sunt : ipse non paucorum suffragijs ad eam summam in humanis dignitatem , plurimorum autem votis expetitus ; ei gradui , si ætatem solam exceperis , omnino non impar. In Patriam redux semel , iterumque Sigismundi legatus Rudolphum II. Cæsarem adiuit , atque inter Sigismundum Regem & Annam

^a 1591.

^b 1592.

Annam Auftriacam , Græcensẽ
 Principem , connubium stabiliuit.
 Vt verò Pragæ , ac Viennæ Regiam
 Personam magno splendore susti-
 nuit; ita in ipsis nuptijs Pontificiam,
 Legatus à latere Clementis VIII.
 ad Cæsarem & Regem absens di-
 ctus. Connubium hoc ægrè quos-
 dam , quibus nihil ab Austria non
 suspectum , habebat ; neq; exiguas
 turbas in Equestri ordine eorum
 factio concitârat. Hinc occasio
 sumpta insolitis omnino hæctenus
 Comitijs,^c quibus in consilia Regia
 inquireretur. Constitit tamen fi-
 bi innocentia & Maiestas Regia :
 pro qua vtraque , tum omnes Radi-
 uili erant , tum maximè GEORGIVS
 Cardinalis, Idem anno sequente
^a primogenitam Regis filiam Cra-
 couiæ è sacro fonte leuauit ; Anna
 ei

in Sept.

1593.

ei nomen impositum fuerat, quod
 & mater ipsius Regina, & materte-
 ra Princeps Sueciæ; & auia, Ste-
 phani Regis vidua, præsentibus illis
 cærimonijs, idem nomen habe-
 rent. Altero abhinc anno, infausti
 ominis loco aliquibus creditum,
 quòd pridie natalis^b Vladislai Prin-
 cipis (Regum fortunatissimi) quæ-
 dam Cracouiensis Regiæ tecta for-
 tuito igne conflagrârint. At

^b 1595.

GEORGIUS RADIVILVS munificentiam suam
 meliora sperare iussit: cum in gra-
 tiam nati Principis ex aurifodinis
 suis Kielcensibus, non ita pridem
 inuentis tantum Cupri suppeditari
 iussit, quantum igne absumptis te-
 ctis reparandis, opus haberetur.
 Hactenus à bellis cum finitimis
 Principibus quæta erant omnia.
 Nam quanquam Scytharum Cri-
 men-

mensum Imperator Katigerey, à
 Turcâ imperio eiectus, ad arma
 contra Turcas secum iungenda, li-
 c 1596. teris scriptis^c sollicitaret; nolebat
 Rex, publico Ordinum in Comi-
 tijs consensu motus, Prouincias
 suas tam difficili bello, aut Scytha-
 rum aut Hungaricorum motuum
 causâ intricare. Nihilominus
 mortuo^d Rege Sueciæ Ioanne Si-
 gismudi Parente, ambitione Caro-
 li Sudermaniæ Ducis, Regij Patru-
 (qui regnum Sueciæ, quod pro ne-
 pote Sigismundo administrare cœ-
 perat, tandem in se auertit) nouum
 c 1598. in Liuonia bellum exarsit, e quod
 quadraginta annos circiter tenuit,
 magnâ parte à solis Lituanijs ge-
 stum. Colligere aliquid militis
 cœperat CHRISTOPHORVS NICOLAVS
 RADIVILVS, Palatinus Vilenensis, vt si
 quid

d 1597
 Maij 3.

quid Carolus in Liuonia nouaret, arma in promptu essent. Significatur interea CHRISTOPHORO ab Episcopo Vendensi^a Otthone Szenking, hostem ductore Carolifono, Carolinotho filio agros vastare, oppida occupare, arces vi ac obsidione oppugnare. Missus itaque ocius est legionis vnus tribunus Ioannes Sicinski, qui hostem tantisper moraretur: ipse verò reliquum exercitum, ad Kokonhausum oppidum nuper à Suecis occupatum duxit. Obsidenti oppidum nunciatur Carolifonum viâ Orlensi cum suppetijs aduentare: ei occurrere iussus Sicinius, felici prelio in fugam hostem vertit. Circa eiusdem anni initium, cùm ad sæcularis anni celebritatem Romam Cardinalis GEORGIUS venisset, post per-

a 1600.
 Nou. 13

b
 Ianua. 21.

c 1601.

acta apertionis Portæ Aureæ solennia , ardente feбри correptus , à Clemente VIII. beneuolè visitatus , inter omnium lachrymas , vi morbi absumptus est.^b Sepultus in Ecclesia Domus Professæ Societatis IESV. Domi verò Liuonicum bellum continuabatur. Ad soluendam Konkohaufi obsidionem , maioribus instructus viribus , rursus Carolifonus redit.^c Modicæ erant in castris Lituanicis copiæ : nimirum pedites sexcenti , equites mille ; inter eos verò pauci stipendiarij , maior pars honorarij NICOLAI RADIVILI Ducis in Nieswicz , Palatini Trocensis , GEORGII RADIVILI Ducis in Dubinki , Castellani Trocensis , IANVSSII RADIVILI , filij ipsius exercitus Ducis , aliorumque. Relicto nihilominus castris exiguo præsidio , cum reliquis

d
Iunij 23.

quis CHRISTOPHORVS RADIVILVS Pala-
tinus Vilnenfis , septem millia ho-
stium ad Orle aggressus :^d cæsis
duobus eorum millibus prælio vi-
cit , castris exiit , sedecim machi-
nas bellicas cepit : ad obsidionem
oppidi reuersus, deditonem extor-
sit. Mox Vendam , parte copia-
rum eò ductâ , deiectoq̄ue muro ,
recepit. Iam Runenburgam op-
pugnare cœperat , cùm Carolum
ipsum Sudermaniæ Ducem, decem
millia armatorum ducere significa-
tur. Igitur exiguum militem pri-
mùm Vendam, mox sub Rigam re-
ducit : eo consilio , vt hostem mo-
raretur , quoad Polonicæ copiæ
cum Zamoyscio superuenirent.
Verùm tardiùs illis procedentibus
quàm negotium ferret , Duna traie-
cto , in securum milites paucos de-
porta-

portare coactus est. Carolus autem admotis Rigæ copijs cum obfidionem seu ostentâisset, seu vix moliri cœpisset: ad famam venientis cum exercitu Sigismundi Regis, rebus omnino infectis, naues conscendit, Liuoniâ q̄; excessit. Non multò post è viuis abiit CHRISTOPHORVS NICOLAVS RADIVILVS, Palatinus Vilnensis, Supremus M. D. Lituaniæ Exercituum Dux. Reliquit superstites ex Catharina Comite in Teczyn filios IANVSSIVM ac CHRISTOPHORVM Duces in Dubinki & Birze, filiam Elifabetham, Leonis Sapieha Cancellarij tunc Magni Ducatus Lituaniæ Supremi, deinde Palatini Vilnensis Coniugem.

A morte

A morte CHRISTOPHORI, Palati-
 natus Vilnensis collatus est ^a NICO- ^{a 1604.}
 LAO CHRISTOPHORO RADIVILO Duci in
 Niefwiez, Equiti Hierosolymita-
 no; præfecturæ aliæ, diuersis. Cùm
 verò Dudensem præfecturam filius
 CHRISTOPHORI IANVSSIVS tunc Magni
 Ducatus Lituaniæ Pocillator ambi-
 ret, vtpote viuo adhuc parente, fi-
 bi consignatam: eaq; nihilominus
 prætextu aliquorum, quæ ex juris
 forma deerant, Chodkiewiczio fuif-
 set collata; vti id præter spem IA-
 NVSSII accidit, ita animum eius ve-
 hementer à Regijs partibus auertit.
 Itaque Zebrzydowio Palatino Cra-
 couiensi offensiones populares, su-
 spicionesq; contra Regem, indicto
 ad Stezycam conuentu, promo-
 uente: ^b ipse quoque ei factioni ac- ^{b 1606.}
 cessit, omnesque Magni Ducatus
 Litua-

Lituaniae equestres nuncios in eandem secum sententiam pertraxit. Cum ad arma res deuenit, priuatis opibus militem conscripsit, Marschalcus aduersarum Regi partium lectus suscepit bellum, quod pro auitis libertatibus se existimaret pugnaturum. Sequebatur tamen constanter Regias partes NICOLAUS Palatinus Vilnensis, Patruus & germanus IANVSSII frater CHRISTOPHORVS militeque suo illas auxerunt. Sed & IANVSSIUS victori Regi facile reconciliatus est. Per dissidia domestica Liuoniam ferè desertam, Sueticarum copiarum Dux Mansfeldius nactus, secundo successu per Episcopi Vendenfis ditionem grassabatur. Carolus Chodkieuicius, Supremus Magni Ducatus Lituaniae militiae Dux, quod è publico

blico ærario miles tam citò haberi
 non posset , opem Magnatum Li-
 tuaniæ implorat : nequè illi desunt,
 ac imprimis NICOLAUS RADIVILVS du-
 centis equitibus hastatis submissis.
 Consilijs quoque hoc bellum^c Ni-^c 1607.
 colaus promouit à Republica desti-
 natus , vt Regijs de bello consulta-
 tionibus arbiter adesset: quanquam
 domestico luctu æger ex amisso fi-
 lio Christophoro , magnæ spei ado-
 lescente , qui ætatis annum sextum
 supra decimum nondum egressus ,
 in Italia Bononiæ obierat,^d Eodem
 anno CHRISTOPHORVS RADIVILVS , DUX
 in Birze , iuri inter finitimos Cur-
 landiæ ac Samogitiæ incolas , di-
 cendo Præfectus : singularem æqui-
 tatē , atq; in rebus agendis strenuam
 dexteritatē probauit. Administran-
 te interea feliciter bellum Liuoni-
 cum

cum Carolo Chodkieuicio Comite in Szklow & Mysz , vt multi alij viri Principes , ita cuius memini proximè CHRISTOPHORVS RADIVILVS, Dux in Birze , & ALBERTVS NICOLAI filius , ad Imperatorias artes exercebantur , focij victoriarum Chodkieuicianarum. Ducebat ALBERTVS honorariam trecentorum equitum manum , cùm Mansfeldius primò ab obsidione Parnauienti reiectus est : tandem ad Dynamundam vexillis duodecim , tormentis omnibus & magnâ militum parte amissâ, in fugam versus^a & arx hosti erepta. Ita verò tum eâ expeditione, tum alijs , vterque militarem virtutem omnibus probauit : vt CHRISTOPHORVS quidem supremos militares honores in Magno Ducatu Lituaniæ gesserit ; ALBERTVS autem ,
 jam

^a 1609.

jam Castellanus Vilnensis publicis
votis ipsiusq; prudentissimi Regis
Vladislai IV. delectu, ad eosdem
honores exoptaretur: nisi affecta
morbis valetudo domi retinuisset.

Recuperatâ Liuoniâ Moscho-
uiticum bellum in Republica suc-
cessit.^a Domesticæ autem fortunæ ^{a 1610.}

in Radiuilio genere, serenitati lu-
ctum superinduxit mors Elisabe-
thæ Radiuiliæ Leonis Sapieha Cō-
iugis.^b

^{b 1611.}
O. & 18.

Post debellatam Moscho-
uiam, ab ipsis victoribus victoriæ
fructus corruptus est, ob calami-
tosam legionum Zborouianæ &
Sapiehanæ secessionem: per quam
absquē hoste, plusquam hostiliter
intima Patriæ consumebantur.

Hæc secessio cū aliter, quàm præ-
tensis stipendijs numeratis fisci non
posset: IANVSSIVS RADIVILVS Dux in

K 2

Nie-

Nieswicz, postea Castellanus Trocensis, vtilem in eo negotio Reipublicæ operam nauavit. Successere rursus domi res turbulentæ: quibus Comitia Varfauiensia agitata, post consumptos Comitiorum dies in pertinacibus contentionibus, tandem rebus infectis soluta sunt.^d Commodè circa ea tempora, velut pertæsus terrenarum turbarum, ad quietiorem vitam transijt NICOLAVS CHRISTOPHORVS Radiuilus, Palatinus Vlnensis, Eques Hierosolymitanus, heros de Republica meritissimus, & familiæ ornamentum singulare. Arcem & oppidum Nieswicz excitauit, ac permu-
tauit. Collegium Societatis Iesu Nefwiezij magnificè exædificatum, & insigni Basilicâ instructum, amplis redditibus dotauit. Tempora
riis

e 1613.

d' 1615.

e 1616.

Febr. 28.

77
riis locis construxit. Verbo magnificis operibus relictis, de serâ posteritate ita meritus, vt æqualem in Magno Ducatu Lituaniæ non habeat. Reliquit ex Elisabetha Euphemia Wisniowieciorum Ducum progenie, filios superstites: IOANNEM Castellanum Trocensem, ALBERTVM Castellanum Vilnensem, SIGISMVNDVM Equitem Melitensem, Palatinum Nouogrodensem: ALEXANDRVN LVDOVICVM olim Palatinum Brestianensem, nunc Supremum Magni Ducatus Lituaniæ Marefchalcum.

Trahebat adhuc recrudescens perfidia Moschorum contra electi nuper à se Cari Vladislai Principis, auspicia bellum, nihilominus quòd Sueciæ recuperationem Gustavi, (qui parenti Carolo successerat) iuuentus

a 1617.

uentus videbatur facilem promittere : ita belli Suetici prima consilia in Regia agitabantur , vt intempestiuus sermonibus apud plebem , velut destinata , celebrarētur.^a Hoc nuncio exciti Sueci , ne bellum in Sueciam reciperent , in Liuania inchoârunt. Ferensbachium nobilem Liuonem , in suas partes pertractum , Gubernatorem Liuania renunciant. Hic , vti Regiarum partium homo , vbique amicè acceptus , propè totam Liuoniam præfidijs Sueticis , intrâ paucos dies obtinuit. Occupato interea Chodkieuicio in Moschouia , Liuanicarum rerū cura CHRISTOPHORO RADVILO , campestri exercitus Lituani Duci committitur.^b

b 1618,

Accin-

Accingebat se ille ad bellum ;
 sed & Chodkieuicius , pactis in
 quatuordecem annos inducijs ex
 Moschouia ad Liuoniæ curas redi-
 bat. Interea iam eiusdem Ferenf-
 bachij arte , ferè omnia recuperara,
 à Regio milite tenebantur. Sueco
 itaque aut quiescente , aut quiesce-
 re se simulante : in Polonia quoque
 Suetici belli cogitationem excussit
 grauioris periculi à Turca metus.
 Rursus eâ occasione Chodkieuicio
 à Liuonia abstracto (quòd cum
 summa potestate bello Turcico ,
 Polono simul & Lituano exercitui
 præesse authoritate publicâ iussus
 esset) ^a Radiuilo Campiduci hæc ^{a 1620.}
 Prouincia demandata , ne per ab-
 sentiam militis & Supremi Ducis ,
 Liuonia aliquid damni acciperet à
 Sueco. Spem pacis suis artibus
 foue-

fouebat Suecus: foederibusq; adhuc durantibus, bellum tam citò non metuebatur. Gustauus tamen securitatis, quàm foederum diligentior, nauibus in Liuoniam appulsus, Rigam insperatâ obsidione einxit.^b Accurrit ocius cum exiguis quas ad manum habebat copijs RADIVILVS: & quanquam decuplo & ampliùs minores essent quàm hostiles, velitationibus tamen eas non infeliciter carpit. Quod autem nihil maiore impetu tentare cum paucis posset: aliquantùm recessit, vt cum grandiore manu rediret. Præstolabatur etiam à Rigenfibus nuncium, à quo de statu ciuitatis edoceretur: verùm illi repetito cum Suecis colloquio, nihil de periculo Duci significarunt, & præproperâ sui deditione vti illius curas

ras vltiores præuenerunt , ita apud omnes non exiguam suspicionem mouerunt , cùm adhuc in Suecia Gustauus ageret , fidem Rigenfium expugnatam fuisse.

Tractatum est deinceps inter ^{1622.} Lituanos & Suecos , de foederibus: ^{Dec. 6.} vbi graui coortâ concertatione de titulis Gustauus nunquam CHRISTOPHORVS RADIVILVS adduci potuit , vt aut ipse , aut sui Collegæ , Regem Sueciæ nominarent : quod exemplum constantiffimè sunt deinde Lituani secuti , quotiescunque cum Suecis colloqui , ac de pacis negotio tractare necesse fuit. Tractatum verò est frequenter. Exhausto enim diuturnis bellis ærario , pacem pleriq; respiciebant : quare in Comitijs quoque generalibus^b de-^{b 1623.} stinati sunt , atq; inter eos ALEXAN-

L

DER

c 1624.
Febr. 16.

DER RADIVILVS DUX Niefwieziensis ,
 postea Supremus Lituaniæ Mare-
 schalcus , qui cum Suecis de perpe-
 tuæ pacis ineundæ ratione , age-
 rent. Neque Sueci abhorrebant
 multùm à pace : quin imo sponte
 ad eam , Proceres Lituanos literis
 suis ^c inuitabant. Constitutæ
 sunt inprimis breues induciæ , vt
 quiescentibus armis commodiùs
 de diuturniore foedere aliquid sta-
 biliretur. Urgebat itaque in Co-
 mitijs generalibus CHRISTOPHORVS
 RADIVILVS non segniter , pacis nego-
 tium : Sigismundo Rege , quod
 bellum pro recuperandâ Suecia a-
 nimo destinauerat , ægerrimè id fe-
 rente. Cùm autem agi cœptum
 esset de quarundam equestrium
 possessionum à Regina emptione ,
 & Varmiensis Episcopatus Principi
 colla-

collatione: quo magis Regia factio consensum Reipublicæ urgebat, eò constantiùs CHRISTOPHORVS Dux obfistebat, testatus publicè se omnibus etiam consentientibus, contrarium forè, quòd ea quæ à Rege postularentur, equestri libertati, legibusque publicis aduersari sentiret; hinc grauius alienatus Regius animus, indignationem sequente anno protulit; interea Comitia nullo certo euentu soluta sunt.

Eodem anno ALBERTVS RADIVILVS Dux Olycæ, Cancellarius Magni Ducatus Lituaniæ, Vladislao Principi in Germaniam Italiamque abeunti comes, & aulæ vniuersæ Magister, à parente Rege additus: iter illud tum prudentiâ, opibusque suis, tum apud exteros Principes, magnâ honoris sui æstimatione (nam

L 2

& Lo-

& Louanij omnibus exclusis, solus
 ad mensam adhibitus cum Principe.
 Bruxellis verò tempore ægritudi-
 nis omnium Principum, ac ipsius
 Infantis officijs cultus. Romæ tum
 ipsius Urbani VIII. iam ante sibi
 familiariter noti. Tum aliorum
 Cardinalium. Vbi etiam Kalendas
 a 1625. Ianuarias, Principis nomine, Urba-
 no VIII. gratulatus est) ^a singulari-
 ter ornauit. In Patriam feliciter reuer-
 sus, difficillimis temporibus, eundem
 M. D. L. Cancellarij Magistratum
 diu gessit, legum, Æqui, Auitarumq;
 Religionum inuictus semper pro-
 pugnator: altiora honorum subsel-
 lia, quantò citiùs meritus, tantò
 diutiùs respuit: vel eo solo titulo,
 ne vberiore de Religione ac Pu-
 blico bono merendi materiam è
 manibus dimitteret. Eruditione suâ
 non

humanarū tantū, sed & sacrarū literarum adyta penetrauit : vtilissimis libris , qui diuinam doctrinam in aliorum vsus dispensarent , conscriptis vulgatisque. Ciuitates ac oppida , atque in primis Olykam & Pinscum magnificis templis exornauit : templa ipsa Collegijs , Gymnasijs , redbus , & supellectile , munificè instruxit , vt ex hiscè fontibus pietatem ac eruditionem Polesia Volyniaque vniuersa hauriret. Hæ aliæquæ laudes huius Principis , qui generis splendorem virtutum luce superauit , quidquid deinceps superest annorum , totum occupârunt. Interea verò , vbi Gustauus superioribus Comitibus Varfauia nihil in defensionem Liuonia constitutum intellexit : nihil cunctatus ante induciarum finem

^b
Febr. 20.

^c
Maij 6.

^a
7. Aug.

nem bellum indixit ^b progressusq; in campum cum milite, Lituaniæ fines, vix dum exspirantibus cum vltimo die inducijs ^c inuasit. Collegit proprijs stipendijs quàm celerimè potuit Dux CHRISTOPHORVS RADIVILVS aliquas copias, quibus vltiores Sueci progressus stitit. Neque remisit animos, quanquam haud leuiter à Rege offensus. Vacabat adhuc à morte Caroli Chodkieuicij, suprema rei militaris præfectura: hanc Rex Sigismundus ob priuatas offensiones, præter morem præterito Christophoro Campiduce, Leoni Sapieha Palatino Vilnensi ^a contulerat. Hinc inter Collegas aliquid æmulationis: atq; ex ea occasione domesticum Râdiuilo detrimentum. Gustauus enim,
NON

dubius forè vt miles ad noui Ducis mandata erectus, castra Campiducis eius iniussu non accederet: Birzas Ducale Radiuili oppidum & arcem, cum delecti militis octo millibus aggressus, operibus cinxit, machinisq; quaterere cœpit. Pauci Præfidiarij, cùm indies super obsidionis mala, pestilente lue exhaurirentur, quamquam satis fortiter impetum hostilem sustinuisent, tandem tot simul malis cesserunt.^b in Septe.

Hostis arce potitus, sexaginta tormenta bellica, cum insigni præda euexit. Haud procul agebat Campidux cum ijs, quos proprio stipendio sub signis retinebat: sed quod & illi pauci essent, & equestres nobilitatis confluentis copiæ sub eius imperium ire nollent, & peditatus ex Regijs possessionibus legi solitus castra

in Dec.

a 1626.

castra eius deuitaret : desertus à suis , subsidium obsessis ferre non potuit. Nihilominus campo non excessit, hostemque ab vltiore in Lituaniam progressu , excursionib9 hinc inde carpendo absterruit: præfertim cùm post^c Valmufensē cladem omnia aperta planaue essent. Quare vniuersa Respubl. in proximis Comitiiis , æternùm mansuro monumento , laudatione nimirum eius in perpetuarum legum volumen relatâ ,^a solemnes ei gratias in comitiis Varsauiensibus haberi voluit. Circa eosdem ferè annos , Sigismundus Radiuilus Dux Nefw. Eques Melitensis , apud Ferdinandum II. legiones in Germania ductabat : tum alias optimè meritis ; tum maximè , quando Lisouianæ legioni Dux datus , eam & belli tempo-

tempore in officio continuit, & in patriam absque Cæsarearum ditio- num iniurijs deduxit. Frater au- tem eius Dux Ianussius Castellanus Trocensis, immaturâ morte, absque prole eodem anno in Neswiesiensi arce decessit. In Liuonia interea, cum Birzis facile excursiones in Li- tuaniâ interiora instaurari possent; miles verò in castris mirè exhaustus esset: induciæ in quadriennium sancitæ sunt, ^b per quas Birzis ho- ^b 1627. ^c stis excessit. ^c Iam tunc Christopho- Iunij 17. rus Dux, non militiae tædio, sed æmulationum intestinarum odio, rem bellicam consultò non attingebat: cum Suecus etiam in Prussia arma insperatò transtulit. Vbi cum quaquauersum faueret hosti proditio, tandem sex annorum inducijs constitutis bellum Sueticum

M

est

est suspensum :^d insigni profectò
 Liuoniæ damno. Nam , cùm Hor-
 nius & La-Garda militiæ Sueticæ
 Præfecti, ipsi optimis conditionib9
 Proceres Lituaniæ ad foedera inui-
 tarent , etiam promissa, non exiguæ
 Liuoniæ partis restitutione: Poloni
 ita preproperis consilijs in Prussia ré-
 transfegerunt ; vt pax quidem esset,
 cæterum quæ quisq; interea possi-
 deret , in sexennium retineret. Ul-
 timæ hæ Sigismundo Regi induciæ,
 tot tamq̃ue diuersis bellis ab ipsis
 Principatûs initijs , exercito fuere.
 Cessit enim è viuis , cùm mediæ in-
 duciæ^a essent: A morte Regis Co-
 mitijs vtri9q; gentis Ordinum Ma-
 reschalcus (Tribunitiæ instar pote-
 statis , hic gradus in Republica no-
 stra est) ab Equestri Ordine lectus
 DUX. CHRISTOPHOR9 RADIVILVS magnâ
 dexte-

a: 1632.

Apr. vlt.

dexteritate difficillimam illam Pro-
uinciam administrauit: tantò ma-
iore sui admiratione, quantò diui-
nior videbatur huius interregni
quies, recensentibus superiora in-
terregna, quorum fluctibus agitata,
quassata, tantùmq; non soluta Res-
publica fuerat. Iisdem Comitibus,

DUX SIGISMVNDVS RADIVILVS ad con-
silia Interregis Archiepiscopi, Or-
dinum auctoritate designatus. Sub
electionis Comitibus, equestrem Li-
tuaniae ordinem vniuersum, in Vla-
dislai IV. suffragia Dux Christopho-
rus maximè inclinauit. Albertus

autem Dux Olycæ, & M. D. Litu.
Cancellarius, eiusdem Vladislai no-
mine, pro Principe, cum Republ.
de Regni conditionibus transiit.
Neque ingratus operæ fuit Vladi-
slaus. Christophorum paulò post

M 2

Castel-

Castellanum Vilnensem , deinde
 Palatinum , qui supremus in Magno
 Ducatu Lituaniæ gradus est, renun-
 ciauit.^b Iam bellum Moschouiti-
 cum exarserat , quod diuturnâ præ-
 paratione occultè molitus Michael
 Theodori Dux Moschouia, sub ipsa
 Electionis Comititia , ante inducia-
 rum finem , in Smolenscensi Palati-
 natu , ductore Szeynio inchoauit.
 Armatorum hostium multitudo
 longè millia centum excedebat :
 His copijs arces , Siebiesium , Sier-
 pieyscum , Biala , Dohorobusium
 occupatæ. Smolenscum autem o-
 peribus ac munitionibus vndique ,
 exterorum arte , cinctum. Ab ele-
 ctione Regis , absque morâ Chri-
 stophorus Dux Radiuilus Campi-
 dux, partem copiarum ad eam oran-
 tuendam præmisit : ipse cum reli-
 quis

quis subsecutus. Morabatur ad-
 huc Szeynius cum vniuerso exerci-
 tu ad Smolenscum, vrgebatq; eius
 arcis oppugnationem non segniter.
 Quòd autem partiri exercitum, &
 aliquas legiones in Lituaniæ visce-
 ra immittere aut noluerit, aut non
 cogitârit: stupor inprimis mentis
 quidam cælitùs immissus ea confi-
 lia ademit; tum castra, quæ Radi-
 uilus ad Krasne munierat; & ex-
 cursiones circa Iesiennam aliisque
 circa hostiles stationes locis felici-
 ter tentatæ. Ita exiguo milite (nam
 trium millium numerum non attin-
 gebat) totam illam belli molem in
 aliquot menses sustinuit: obsessisq;
 semel ac iterum commeatum sub-
 ministravit. Superuenêre inter-
 ea vniuersæ cum Vladislao Rege
 Hlufzycam copiæ: quibus per Bo-
 rysthe-

rysthenem transportatis , cùm in
 conspectu hostium signa prodij-
 sent , iubente spectanteque Rege
 aduersus hostem Christophorus
 duxit : atque repagulis ligneis , cæ-
 terisq; impedimentis magnâ forti-
 tudine submotis , viam reliquo mi-
 liti aperuit. Ita cùm in Pokrouiensi
 monte pugnatur , septemque millia
 hostium cæduntur, medias inter ho-
 stium stationes, commeatus ac præ-
 fidium arci leuandæ necessarium, in-
 troducedum est. Adfuit eidem
 bello Dux IANVSSIVS RADIVI-
 LVS Christophori filius , cum inte-
 gra legione , tunc M. D. L. Supre-
 mus Camerarius : opportunè sub
 Parente tyrocinium militare positu-
 rus , cuius in Castris & Senatu suc-
 cessor futurus erat. Adfuit etiam
 Sigismundus Dux Radiuilus Eques
 Meli-

Melitenſis memorabili fortitudine ſuâ , legionifq; ſuæ , in occupanda retinendaq; montis Skowronkowa dicti ſtatione. Pleraque deinceps eo bello ex Vladiflai imperio Dux Chriſtophorus Radiuilus Lituaniæ Generalis (nam Campeſtris Poloniæ Dux interiora Moſchouiæ petierat) adminiſtrabat : ac præſertim cùm Smolencum inter , & caſtra Schinij ad fanum Schiſmaticum ſtationem poſitam fortiter oppugnauit , hoſtes commeatum interciperet tentantes reiecit , leges pacis in ſuis Caſtris capto hoſti , poneret ; exeuntibus in Moſchouiam legionum Ducibus , Victoris Regis colendi modum præſcriberet , legatis in perpetuorum foederum tractatione circa titulos tergiuerſantibus , ad motâ ferro dexterâ ſilentium impone-

1634.
Iunij 13,

poneret ; à Sehino duodecim tormentorum campestrium dono honoratus. Pax tandem perpetua cum hoste conclusa , ijs legibus , ad quas præsentia suâ & consilio multum contulit Dux Christophorus. Eum gratus operæ Vladislaus Rex in comitijs vtriusq; gentis , Supremum Magni Ducatus Lituaniæ Exercituum Ducem renunciauit. Interea Sueticarum induciarum exspirante tempore in Liuonia rursus bellandum erat. Agebat non segniter rem Dux CHRISTOPHORVS RADIVILVS, neque infeliciter cedebat expeditio , pluribus castellis hosti detractis ; sed Sueci victoris Regis fortunam , in Prussia reueriti pacem vrgebant. Itaq; quorundam factione per absentiam Lituanorum , ea pax , in viginti sex annos

annos constituta est, ^a quâ Polonis 97
Prussia recuperata, Liuania in toti-^a 1635.
dem annos Suecis prodita. Inge-
muit Dux Radiuilus ad eum nunci-
um, sed iactâ semel aleâ, euentus
improbari poterat non corrigi. Pa-
ce vndique stabilitâ, Regio iussu,
Annam Sueciæ Principem, Sigis-
mundi III. sororem, pridem fatis
functam, magnifico apparatu, pro
Rege, ad funus in Prussia extulit.
tumulauitque.^b Heros erat in li-^b 1636.
bertatibus, moreq; patrio tuendo,
contra nouarum in ciuilibus nego-
tijijs rerum molitores inuictus. His
quoque annis habuit, quæ aliquo-
rum ingenio adinuenta, plerorum-
que magnatum plausu excepta^c so-^c 1639.
lus ille suâ eloquentiâ, ac constan-
tiâ, discuteret ac impediret. Hu-
manitate cæterisque viri Principis

N

orna-

ornamentis, summis æquè ac infimis; carissimus: ita vt cùm tandè viuus ereptus esset^d ij etiam, quos studiorum, sententiarum ac religionis diuersitas æmulos fecerat, magno Patriæ damno palàm indolere, sint auditi. Reliquit ex Kifzczanka Ducem IANVSSIUM RADIVILVM, Sacri Romani Imperij Principem, Ducem iu Birze.

Hic auunculo suo Ianuffio Kifzka Palatino Polocensi, ad supremam militiæ M. D. L. præfecturam euecto, collega additus est; Campi dux à Vladislao IV. creatus, vt gloriosissimi Regis sententiâ, bellis Dux datus, eiusdem Regis fortunâ pugnaret ac vinceret. Neq; spem euentus destituit: vti sequentes anni docebunt. Interea amissâ priore Coniuge Potociâ, cùm vndiq;

pax

pax arma stitisset, ad firmandam prole Domum Daciae Principis (vulgò Valachiae Palatinum dicimus) filiam , in connubium accepit : Vigiliarum M. D. L. Praefecto Mirscio, & Ioanne Mierzenski Vilkomirienfi Mareschalco , viro insignis prudentiae , ac in tractandis negotijs mirae felicitatis, allaborantibus, vt qui personam Ducis sustinerent, rem eiusdem voto fortunatissimè peragerent. Accessit deinde Ducatus Samogitiae Suprema Praefectura ^e : ^e 1647. tum ipsius illius nobilitatis , liberis suffragijs, tum Regio consensu, non multò ante mortem delata. Sequens annus ^f vt Vladislai Regis morte ^f 1648. funestus, ita rebellium Cofacorum motibus turbulentus Radiuillianae virtuti campum aperuit. Cùm enim Supremo militiae Lituanae Ducis,

ci, ætas ac valetudo impar iam tanti belli curis esset, vniuersa seruandæ Lituaniæ moles Duci IANVSSIO RADIVILO incubuit. Quare ad primos profligati circa Corsuniũ Poloni cū Ducibus, exercitus rumores: quâ in Lituaniam pronior hosti passus, Vigiliarum præfectum cum expeditis cohortibus (quibus Ducum Radiuiliorum Alexandri Neswiesiensis, Mareschalci M. D. L. & Michaelis Klecensis, turmæ equestres accesserunt) præmisit; iussum vltiores progressus hostiles remorari. Interea cū stipendiarius miles legitur, contrahiturq; Comitata quoque nouo Regi creando indicta maturuerunt. Quare cū & Lituaniæ fines ad arcendas excursiones, & Comitiorum securitas, præsidio egeret, copias partiri necesse fuit.

Renun-

Renunciato feliciter Rege IOAN-
 NE CASIMIRO , rursus contra-
 ctis in eadem castra cohortibus ,
 primùm per legatum suum Mirsci-
 um , Pincense municipium , vt fre-
 quentiâ , opibusque potens , ita vi-
 rium confidentiâ locique opportu-
 nitate ad obsequium contumax , si-
 gnisque collatis concurrere pro val-
 lo ausum , in fugam egit , cepit , ac
 propè excidit : tum ipse inoffenso
 pede victoriam & arma circumfe-
 rens^a Turouia , Mozyro , Bobroy-^a 1649.
 sko , Rzeczyca potitus , præsidia
 hostilia cum præfectis deleuit ; re-
 belles oppidanos ad officium coe-
 git. Trans Pripetium , Soszam ,
 Borysthenemque fluuios , exacto
 hosti cùm circa Loiouum instat :
 quadraginta millium armatorum ,
 ductore Krzyczeuio repentino im-
 petu ,

^b
Iulij vlt.

petu, necdum permunitis castris
deprehensus, exiguis copijs (nam
magnam partem ante paucos dies
hosti vestigando dimiserat) tantam
multitudinem ab aggere reiecit, a-
liquot locis vno die cecidit, cam-
po depulit, impedimentis omnibus
machinisque bellicis exiit, vallo
ac castris exegit.^b Ductorem ip-
sum profligati exercitus faucium &
captiuum, fortunæ suæ, quam te-
merè irritauerat, supplicem procū-
bentem habuit. Circa extremos
Lituaniae in Russia fines, RADIVI-
LO Duce pugnatum feliciter fue-
rat: at eodem ictu hostis etiam ibi,
vbi propè triumphabat, victus est.
Tauricanus enim Regulus, belliq;
fax Chmielnicius, bellatorum mul-
titudine, & rerum successu elati,
cūm

cum ad Zbarasium Zborouumq;
nihil nisi caedem spirarent, ac opi-
ma spolia ex huius cladis nuncio
attoniti, arma insperato dimiserunt,
pacemque & foedera maluerunt.

^c ^e
17. Aug.

Exiguum illud foederum inter-
uallum, ut alijs curis, ita victori-
bus securè ornandis spatium Rei-
publicae dedit. In Comitijs vtri-
usque gentis Varfauiensibus, ob res
è publico voto gestas, laudatus est
magnificè Dux RADIVILVS. Ne
verò quispiam inuidus leuem eum
sonum popularis auræ fuisse puta-
uerit: perpetuarum legum monu-
mentis, Ordinum decreto insertus,
ad aeternitatem seruatus est; & Ne-
uelij ac Siebiesij collato dominio de
rebus voci adiectum momentum.
Hac grati animi à Republica pro-
fecta

fectâ satisfactione , ad vltiores
 pro Patria ausus auctoratus Dux
 IANVSSIUS , vbi hostilis in colen-
 dis , in quæ jurauerant , foederibus
 constantia cum niuibus ac hyeme
 primo vere defluxit , bellum rursus
 d 1650. aggreditur.^d Prælusit Tribunus
 Pawfza, Owrucio & Nurinsko mu-
 nicipijs excisis. Successit ipse
 Princeps : & quidem Pripetij a-
 mnis ripas ac viciniam , ab hoste
 perpurgandam Vincentio Coruino
 Gofiewski , legato commisit : ipse
 quâ robur præsidiorum hostilium ,
 ad Sofzæ ostium duxit ; vtroque
 loco victor. hîc suo ductu , ibi au-
 spicijs. Nam circa Pripetium ho-
 stis quâ occurrere ausus fuerat pro-
 fligatus , totâ eâ orâ fugâ se in tutio-
 ra eiecit : ad Sofzam verò eodem die
 infi-

insignis munitio hosti erepta: &
 Niebaba Tribunus Czernihouien-
 sis veteranus cum quindecim
 millium delectis copijs, perditas
 res isthic restituere improuiso in-
 sultu conatus, vitam & exercitum
 amisit. His passibus ad ipsam re-
 bellium sedem, Russiæ vniuersæ
 Metropolim, Kijouiam, peruen-
 tum. Parabatur impigrè oppu-
 gnatio. Verùm duces hostium,
 Orkufza cæteriq; toties victorem
 experti, maluerunt sibi à fuga,
 quàm vrbi ab armis, præsidium
 quærere. Dedentibus se ciuibus,
 & clementiam implorantibus, pax
 non negata. Ita vrbs capta olim
 à Polonis Regibus, ac mox sibi,
 cùm florentes adhuc res Russiæ ef-
 sent, restituta, ante trecentos dein-

O

de

de & triginta annos, Duce Gedimino armis Lituatorum, simul cum vniuersæ Ruffiæ viribus debellata: ante octoginta annos à Magno Ducatu Lituaniæ sub Sigismundo Augusto, Poloniæ Regno confignata: rebellium Cofacorum nuper factionem fecuta, arma Radiuiliana experiri aufa non est. Imposito illi præfidio, castrisq; cum copiarum parte, isthic permunitis, reliquum exercitus robur cum Polonorum Ducum copijs, DVX RADIVILVS coniunxit. Quanquam verò toties partiri copias fit coactus, integram tamen vbique fortunam RADIVILIANÆ AQVILÆ reliquit. Ad Lubeczum finibus Lituaniæ, impedimentisque castris, præfidio Fronckieuius relin-

ctus

ctus, diuturnam hostium oppugnationem ex florentissimis Prouincijs vltra 40. millia velut ad certam prædam collectorum, fortissimè sustinuit: donec ipsâ per se desperatione expugnationis tanta multitudo succubuit. Ad Kijouiam Samuel Komorowski, semel iterumq; quâ vi, qua astu vrbe potiri tentantes, felicissimè profligauit. Ad ipsam denique belli sedem Bialocerkwiam, cum instructæ vtrinque ad pugnam acies constitissent, RADIVILVS Dux cum dexterâ alâ, in qua Lituanus miles erat, prælium orsus, oppositas hostium legiones, magnâ cæde editâ, campo mouit, in fugam vertit, infestaq; signa prope ipsis castrorum sepimentis intulit: Si cæteris eadem fortitudine

ac alacritate , quâ Dux Radiuilus cum suis præiuerat , ab altera parte in hostem procurrere animus fuisset : multis opinio hæsit , futurum fuisse , vt hostis eo die debellaretur. Verùm quidquid tandem ad absolvendam victoriam eo die fraudi fuerit : euentu ipso docemur , Diuinæ , quæ consilijs supereminet humanis , menti placuisse : huius quoque anni expeditionem insignibus victorijs auctam , non hostili clade ad summum educere , sed foederibus corrumpere. Vt dum toties in suspectam pacem coitur , bellum tamdiu nutriatur : donec destinata eius consilia , ad maturum deuenierint. Anni sequentes , quia ita rem suam agebat hostis , vt foederum fidem , penes solos Polonos esse

1651.

1652.

esse vellet, ipse velut solutus omni
 religione hauriendi sanguinis
 rapinarumque occasione inhiaret,
 non incruenti Poloniae limitibus
 fuerunt, A Lituaniae finibus
 quod auctoritati & vigilantiae Ducis
 Radiuili tribui debet, ferè ab-
 stinuere per eos annos, perduelles.
 Circa eiusdem belli initia, cum for-
 tè BOGVSLAVS RADIVILVS,
 Ianuffij Castellani Vilenensis & Mar-
 chionissæ Brandenburgicæ filius,
 Dux Dubinkorum & Slucij, Ma-
 gni Ducatus Lituaniae Comes sta-
 buli, in Gallijs ageret: ne absens &
 securus, suorum pericula à longè
 audiret, quamprimùm in Patriam
 redijt: totoque eo bello Equitum
 hastatorum cohortem in Lituaniae
 exercitu habuit: ipse cum integra
 legio-

legione Regem , Castraque Polona
 fecutus : vbi celebri illo ad Bere-
 stecium prælio ac victoriâ , totius
 externi Equitatûs , in mediâ acie
 Ductor fuit. ALBERTVS quo-
 que Dux Olycæ , M. D. L. Can-
 cellarius, quamquam non mediocri
 damno , tum in Pinscensis territo-
 rij præfectura , tum in ipsa Olycensi
 ditione , à rebellib9 accepto , pro-
 prijs stipendijs cohortem in Regijs
 castris habuit. Is enim semper ab
 antiquo Radiuiliæ Genti mos ,
 aut opibus suis (cùm ipsi alijs
 Reipublicæ negotijs distinentur)
 comparato milite hostem propul-
 sare, aut legionibus ac exercitibus
 integris Præfectos, bella fortiter fe-
 liciterq; administrare. Hinc factum
 est, ut nulla toto M. D. L. familia
 sit ,

fit, in quam plures maioresque, ciuiles æquè ac sacros, militares, Senatorios honores cumulatiùs congestos numeremus. Alibi vnum, alterumvé Supremum M. D. Litu: Exercituum Ducem, aut Palatinum (gradus hic, inter ciuiles, primus à Rege in Lituania est) Vilnensem habuisse, ad maximum familiæ splendorem sufficit: in hac Illustrissima gente propè perpetua hæc dignitas est. Ad hoc gentis suæ, Magniq; Ducatus Lituaniæ honorum fastigium, cùm auitarum virtutum imitatione DVX IANVSSIVS RADIVILVS, felicibus auspiciis ascenderit: ^{a 1653.} vbi ille Honorum, Meritorumq; Gentilium, compendium in se orbi præbuit, ibi ego fausta omnia, ac imprimis absolutam

tam debellati hostis victoriam, & publico voto precatus, Compendio Historiæ Lituaniæ ita fastigium impono, vt simul ad Radiuilianos triumphos in ipsa Historia copiosius narrandos calamum transferam.

Superi & gesta dent pro merito celebrare, & celebranda augent.

LINEA MASCVLA
 Illustrationum Ducum
 RADZIWIL
 quorum gesta in factis Ra-
 diuianis memorantur

